

POORTEN NAAR ZEE

rapportage ontwerpatelier
Multifunctionele dijk Den Helder

Atelier 1:1
Gemeente Den Helder
Provincie Noord-Holland

In samenwerking met:
Deltaprogramma Kust
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

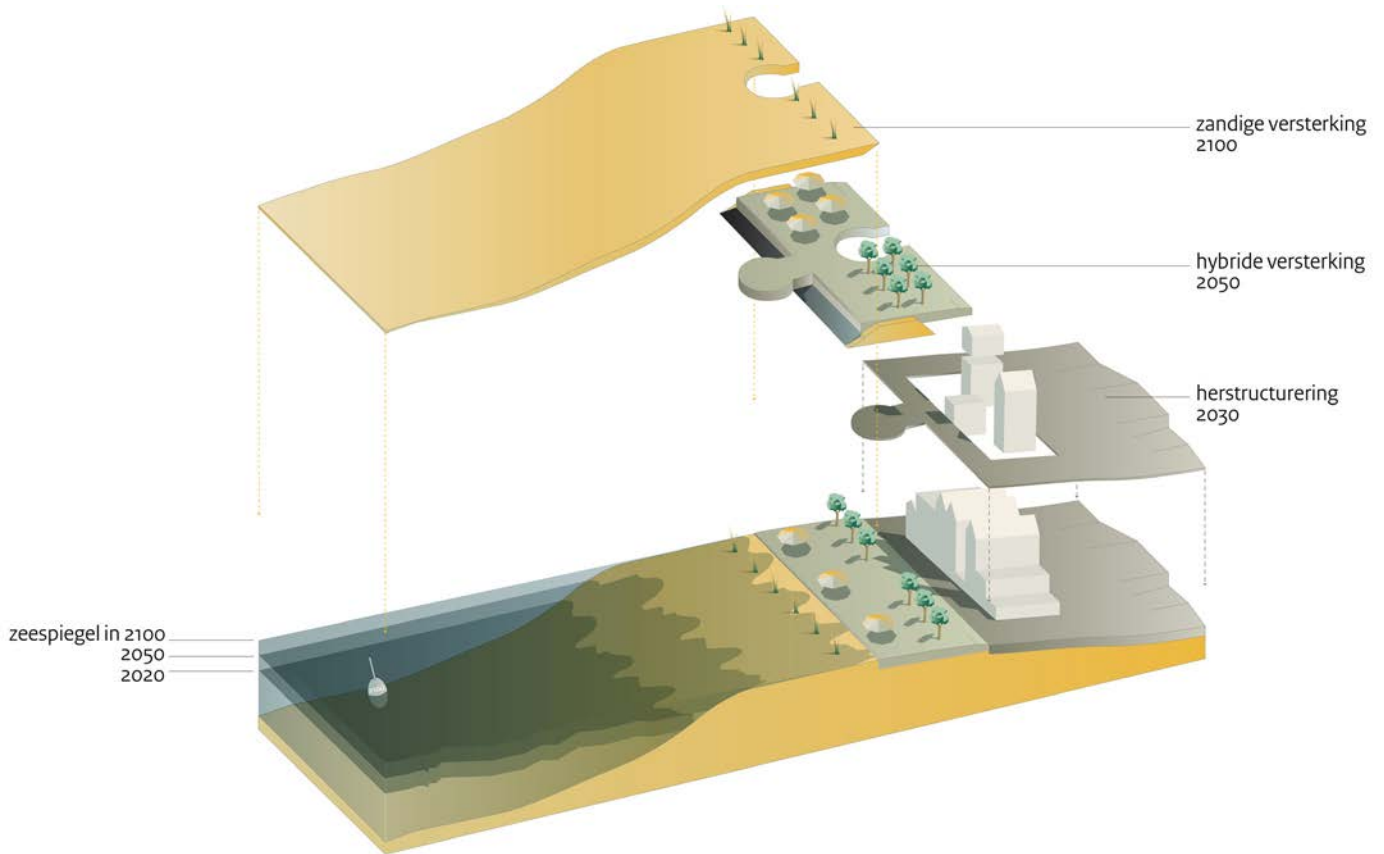
Definitieve versie - 9 juli 2014

Inhoudsopgave

INTRODUCTIE	5
- doel	
- achtergrond	
OPGAVE	7
- aanpak	
MEEGROEIEN TOEN	9
- samenvatting van kenmerkende perioden Den Helderse Zeedijk	
- cartografie kenmerkende perioden	
MEEGROEIEN NU	13
- huidige kwaliteiten	
ONTWERPATELIER ZEEDIJK DEN HELDER	15
- groep Fort Erfprins - 'Uitkijken geblazen'	17
- groep Oud Den Helder	19
- groep Dijkbuurt	21
- groep Haven	23
MEEGROEIEN STRAKS	25
- toekomstige ontwikkelingen	
ONTWIKKELPAD	27
OPGANGEN	31
- opgang fort Erfprins	31
- opgang Oud Den Helder	33
- centrale opgang en dijkbuurt	36
- opgang werf en haven	40
SLOT	43
- eindconclusies	
10 PRINCIPES VOOR DE MULTIFUNCTIONELE DIJK	46
AANBEVELINGEN VOOR VERVOLG	48
- actieprogramma 2015-2020	
Colofon	50

Hierboven een illustratie van het meegroeiprincipe uit de Nationale Visie Kust. Deze illustreert een meegroeiproces met hybride en zandige versterking, voorafgegaan door herstructurering. Functies bouwen hierbij op elkaar door. Voor Den Helder is gekozen voor het 'harde' meegroeiconcept van de Multifunctionele dijk, dat de komende periode verder wordt uitgewerkt.

De definitie van meegroeiconcepten luidt: concepten waarbij de versterking van een kering en het gebruik en de inrichting van het gebied op, in en om de kering in samenhang in ruimte en tijd wordt vormgegeven. Dat betekent dat er bij maatregelen aan, op, in en rond de kering rekening wordt gehouden met (deels onzekere) ingrepen die in de toekomst nodig of gewenst kunnen zijn.

Meegroeiconcepten hebben als doel om verschillende ontwikkelingen in keringsgebieden (veiligheid en ruimtelijke ontwikkeling) te synchroniseren, d.w.z. lange & korte termijn ontwikkelingen op elkaar af te stemmen en daarmee een integraal meegroeiconcept met een hoger maatschappelijk rendement te realiseren. Voor de korte termijn betekent dit het maken van afspraken over de meegroeirichting en het meegroeiconcept (de maatregelen) om daarmee partijen duidelijkheid te kunnen geven en korte termijn ontwikkelingen effectiever te kunnen uitvoeren. Door voor te sorteren op b.v. kustversterkingen kunnen deze laatste op de midden-termijn beter worden uitgevoerd (minder inpassing). Voor de lange termijn wil je inzetten op een meegroeiconcept dat duurzaam is; waar je nog decennia mee vooruit kan en bijdraagt aan een veilige, sterke en mooie kust.

Introductie

In september 2013 is de Nationale Visie Kust uitgebracht. Den Helder is hierin als parellocatie benoemd, waarin de toekomstige ontwikkeling van de multifunctionele dijk als meegroeiconcept met de regiopartners verder wordt onderzocht. In het kader van het pareltraject is in opdracht van provincie Noord-Holland en gemeente Den Helder dit atelier voor de strategische opgaven georganiseerd. Tegelijkertijd vond er een masterclass Meegroeiconcepten plaats, waarin het ontwikkelpad en de governance voor multifunctionele dijk is onderzocht. In deze rapportage vindt u de uitwerking van het atelier voor de strategische opgaven, aangevuld met resultaten uit de masterclass.

Doel

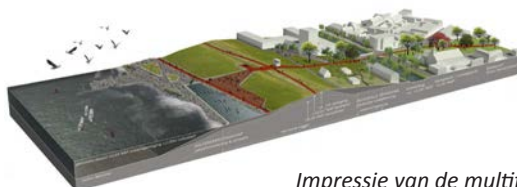
Het doel van de gemeente is om de zeedijk van Den Helder als Klimaatdijk (meegroeiconcept) met een multifunctionele dijkzone te ontwikkelen en daarmee de relatie tussen stad en zee te herstellen. Dit atelier betekent een concretiseringslag op de ideeën rondom de strategische opgaven in samenwerking met lokale partijen, voortbordurend op de eerdere onderzoeken. Met alle resultaten zal de gemeente in samenwerking met de partners, waaronder het waterschap, een structuurvisie voor de multifunctionele dijk en omgeving opstellen. Ook worden met de partners de vervolgstappen in kaart gebracht. Doel voor de korte termijn is een intentieverklaring waarmee een formele start wordt gegeven aan langere samenwerking rond de multifunctionele dijk. De diverse ateliers zijn hiervoor agenderend geweest.

Achtergrond

De afgelopen eeuwen is de zeedijk Den Helder herhaaldelijk versterkt, waar door de stad geleidelijk van de zee is afgesneden. Daarom heeft de gemeente Den Helder de afgelopen jaren in samenwerking met het Deltaprogramma verschillende studies verricht om de zeedijk van Den Helder als multifunctionele dijk te ontwikkelen en de relatie van de stad met de zee te herstellen:

- In 2011 heeft Atelier Kustkwaliteit een ontwerpend onderzoek verricht naar de identiteit van Den Helder waarin een streefbeeld is samengesteld voor een nieuw waterfront op de dijk.
- In de studie 'voorhoedeproject Den Helder omarmt de zeewering (2013) is een eerste schets gemaakt van hoe een multifunctionele dijk eruit zou kunnen zien.
- Uit proeftuin 'De kaap Den Helder' bleek dat de dijk mogelijk een belangrijke evacuatiefunctie kan krijgen bij overstromingen.
- Tegelijkertijd heeft het waterschap Hollands Noorderkwartier een Deltavisie opgesteld waarin de multifunctionele dijk een bouwsteen is die in 2014 verder wordt uitgewerkt.
- In oktober 2013 vond een werkconferentie plaats waarin de resultaten met de regio zijn besproken. Conclusie was dat de dijk, naast zijn functie als kering, zich ook voor andere functies kan ontwikkelen, zoals recreatie en natuur. Ideeën en waarden die in de werkconferentie naar voren kwamen waren:
  - de dijk draagt bij aan de identiteit van Den Helder (groep water)
  - op de dijk zijn strategische verbindingen naar zee te ontwikkelen waardoor een betere verbinding met de stad ontstaat (groep dijk)
  - lokale initiatieven kunnen benut worden (einddiscussie).

Deze kennis vormde input voor het vervolgatelier over de opgaven van de dijk.

Impressie van de multifunctionele dijk van het voorhoedeproject Den Helder (Zus)

Overzicht van de strategische opgangen die de stad met de dijk en de zee verbinden

Opgave

De afgelopen jaren hebben de gemeente en haar partners verkenningen uitgevoerd om de zeedijk van Den Helder in de toekomst te ontwikkelen tot multifunctionele dijk en daarmee de relatie tussen stad en zee te verbeteren. Op dit moment liggen er eerste ideeën hoe de dijk een multifunctioneel karakter kan krijgen. Er is behoefte om deze aanzetten strategisch te maken, te concretiseren en een volgende stap in het paeltraject te nemen. Dit betekent:

- een verdiepingsslag voor strategische punten in het ontwerp, waaronder het ontwikkelpad en uitwerking van de opgangen op een lager schaalniveau.
- verbinding leggen met lokale initiatieven en ontwikkelingen
- bijdragen aan beleidstraject Deltavisie - bouwsteen Multifunctionele dijk
- de multifunctionele dijk op de agenda houden tijdens/na de gemeenteraadverkiezingen

Het gezamenlijk ontwerpend verkennen van de nieuwe dijkverbindingen naar zee levert niet alleen een concretisering van het plan op, maar geeft –als case study- ook inzage in hoe de dijk zich op een langere termijn kan ontwikkelen (ontwikkelpad), met welk programma (behoefte) en welke sturing nodig is om dit in gang te kunnen zetten. De ambitie van de multifunctionele dijk wordt hierdoor tastbaar gemaakt. Door de resultaten van het atelier te presenteren en te evalueren kunnen ook bestuurlijke en beleidsmatige lessen voor een duurzame ontwikkeling van de dijk worden opgehaald als opmaat voor verdere samenwerking.

Bottom-up-strategie: het Den Helderse model

De ontwikkeling van zeedijk Den Helder naar een multifunctionele dijk is een lange termijn traject en vraagt om innovatieve manieren van samenwerking. Door samen te leren kunnen partijen met elkaar vertrouwen opbouwen om tot een gezamenlijke aanpak voor Multifunctionele dijk Den Helder te komen.

Er liggen al mooie en gedeelde aanzetten, die verder verbonden kunnen worden. Om deze verbindingen aan te gaan is in dit project letterlijk de deur opengezet om samen na te denken hoe de Multifunctionele dijk rond de strategische opgangen concreet vorm kan krijgen. Dit door partijen uit te nodigen om hun bestaande en nieuwe ideeën met de opgangen van de Multifunctionele dijk te verbinden, en op deze manier lokale initiatieven en enthousiasme te gebruiken om gezamenlijk te leren en daarmee de lange termijn samenwerking in gang te zetten. We kiezen hier voor een bottom up meegroeistrategie, hier betiteld als het 'Den Helderse model'. Inzet is om al vroeg lokale partijen te betrekken bij het concept van de multifunctionele dijk, zodat er een gezamenlijk proces kan ontstaan waarbij de krachten van de verschillende initiatieven worden gecombineerd.

Aanpak

Als start van het atelier hebben er een aantal voorbesprekingen plaatsgevonden waarin de dijk, de opgangen en het ontwikkelpad is voorbereid. Per opgang is een captain uitgenodigd om de lokaal aanwezige ideeën in te brengen in het atelier. Ook lokale betrokkenen waren uitgenodigd. 16 april 2014 vond in de Marineclub het ontwerpatelier plaats. Hierin zijn lokale partijen en initiatieven verbonden met strategische opgangen van de dijk. Al schetsend zijn deze ideeën samengebracht en als meegroeiconcepten voor de dijkopgangen opgetekend. Hoe zou een opgangsgebied zich op langere termijn kunnen ontwikkelen? Met welk programma? Hoe zouden ontwikkelingen al kunnen voorsorteren op de nieuwe verbinding met de dijk? En hoe zou de opgang met de huidige initiatieven nu al gestalte kunnen krijgen?

De atelierresultaten zijn door ontwerp bureau Atelier 1:1 uitgewerkt en verbonden met de toekomstige versterkingsopgave. Uit de uitwerkingen voor de verschillende opgangen zijn ook generieke lessen gehaald voor de ontwikkeling van de multifunctionele dijk als geheel.

1853

ca. 1900

ca. 1940

1960

1981

Meegroeien toen

De geschiedenis van de dijk

Tot 1600 was Den Helder onbedijkt. In het westen (Huisduinen) lag een groot duincomplex dat beschermde tegen de zee. Door storm werden echter grote delen van deze zandgronden afgeslagen. Om dit tegen te gaan vinden de eerste bedijkingen plaats. Deze houden echter moeilijk stand, en rond 1700 is een aantal delen buitengedijkt. Er komt een nieuw dijktrace van rechte dijken. Uitzondering is de dijk'kom' die nog herinnert aan de eerste oude zeedijk.

Als gevolg van de afsluiting van de zeearm bij Petten neemt de erosie bij Den Helder toe. Vanaf 1700 vinden daarom structureel dijkverhogingen plaats.

De dijk als defensieve lijn

Door aanleg van de Rijkswerf breidt Den Helder uit en komt er een verbinding (kanaal) langs de dijk tussen Oud Den Helder en de werf. Deze hoofdgracht raakt later bebouwd.

Rond 1850 wordt Den Helder versterkt d.m.v een aantal forten en worden er een aantal batterijen op de dijk gemaakt. Bij de kaap komt een bastion dat in de dijk steekt. In de 2e wereldoorlog worden de bebouwing van de dijkzone grotendeels gesloopt voor de 'Atlantikwall' de defensielijn van de Duitsers. Deze wordt na de oorlog herbouwd. Bij dijkversterkingen in de jaren 60 en 70 worden de oude batterijen verwijderd.

Multifunctioneel gebruik

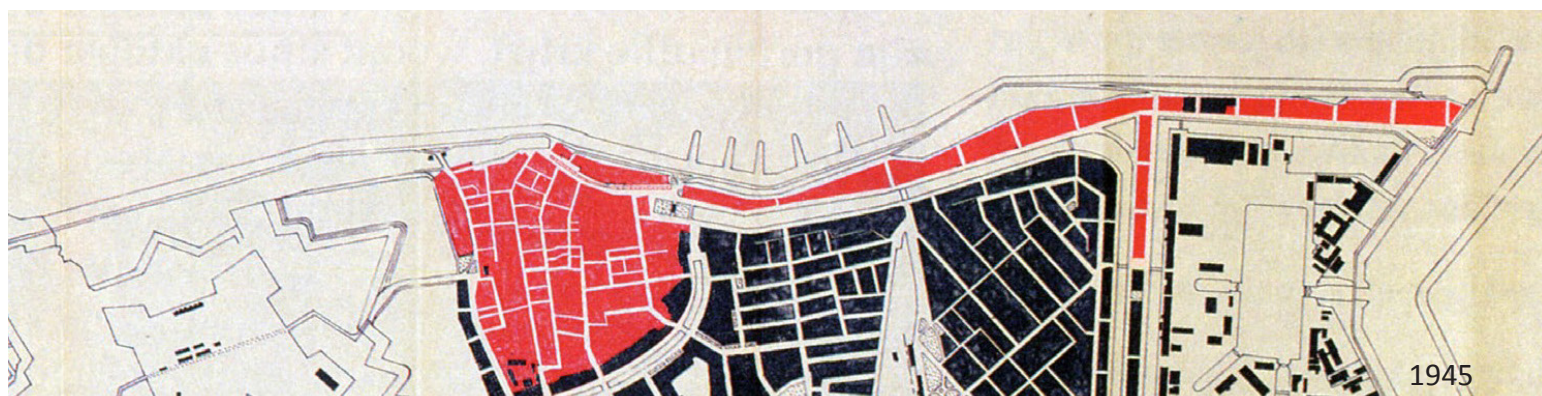
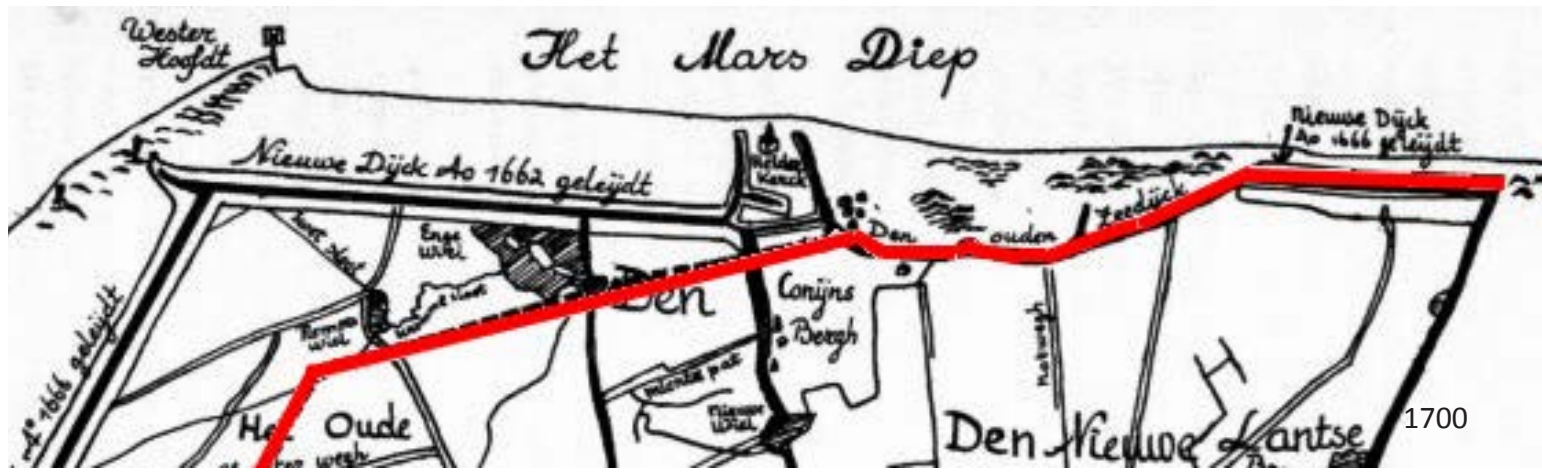
Tot ca 1970 wordt de dijk veel gebruikt door de vissersboten, die hier op het droge werden gesleept. Een tramlijn (1800-1900) verbindt de dijk met de werf en Oud Den Helder. Na de oorlog komt de recreatie op en verschijnt er o.a een zwembad aan de voet van de dijk. De fortbatterijen zijn dan nog aanwezig. Deze functies verdwijnen grotendeels bij de grootschalige dijkversterking in de jaren 60 en 70. Momenteel is de dijk nog in gebruik als wandel en fietsgebied, voor de aanleg van kleine boten en als parcours voor het jaarlijkse aeolus-racing-event.

De dijk nu

De huidige dijkkrui ligt op ongeveer 10.5m boven NAP. De duinvoet t/m de zeepromenade zijn geasfalteerd, daarboven en -achter is de dijk grasbedekt. Er zijn enkele trappen als opgang naar de dijk. Op enkele plaatsen is het mogelijk om met de auto op de dijk te komen.

De dijk eindigt bij de haven en is hier bebouwd (Hotel Lands End). In het westen bij fort Erfprins buigt het trace zuid-westerlijk af richting Huisduinen.

Cartografie

Hoe is de zeedijk Den Helder ontstaan? Uit een korte cartografische studie blijkt dat de dijk zich sinds 1700 heeft ontwikkeld en daarbinnen vijf ontwikkelingsfasen zijn te onderscheiden:

Eerste bedijkingen 1700-1830

Op de kaart Nova Descriptio Comitatus Hollandia uit 1604 [niet getoond] is Den Helder nog niet bedijkt. Wel is er een kleine inham ter hoogte van Oud Den Helder te onderscheiden met de naam 'Helder'. Westelijk hiervan ligt een groot duingebied.

In 1699 krijgt dhr. Abbestee van het waterschap opdracht om de schade aan de zeedijk in kaart te brengen. Stormen hadden veel afslag veroorzaakt en het was noodzakelijk om een aantal dijken terug te leggen naar het huidige trace (in rood weergegeven). Hierdoor is het Dorp Helder buitengedijkt. De kaart van Abbestee laat zien dat de kromming in de dijk, nu nog herkenbaar, stamt uit de tijd van de eerste bedijkingen van het wad ('Den Ouden Zeedijck'). Vanaf daar zijn rechte dijken getrokken richting duinen en haven. (bron: www.hansonline.eu)

Fortificaties 1830

Nadat Den Helder in 1799 door Engelsen en Russen overvallen is, wordt in 1811 door Napoleon uiteindelijk besloten tot fortificatie van Den Helder. Deze vindt rond 1830 plaats. In het westen wordt fort Erfprins aangelegd, met een batterij op de dijk. Langs het hele noordelijke dijktrace worden in totaal vijf batterijen aangelegd, de eerste verblijfsplekken op de dijk. Deze worden tot in de tweede wereldoorlog gebruikt maar zijn bij dijkversterkingen in 1970 verwijderd en daarvoor nu niet meer zichtbaar.

Verstedelijking 1830 - 1940

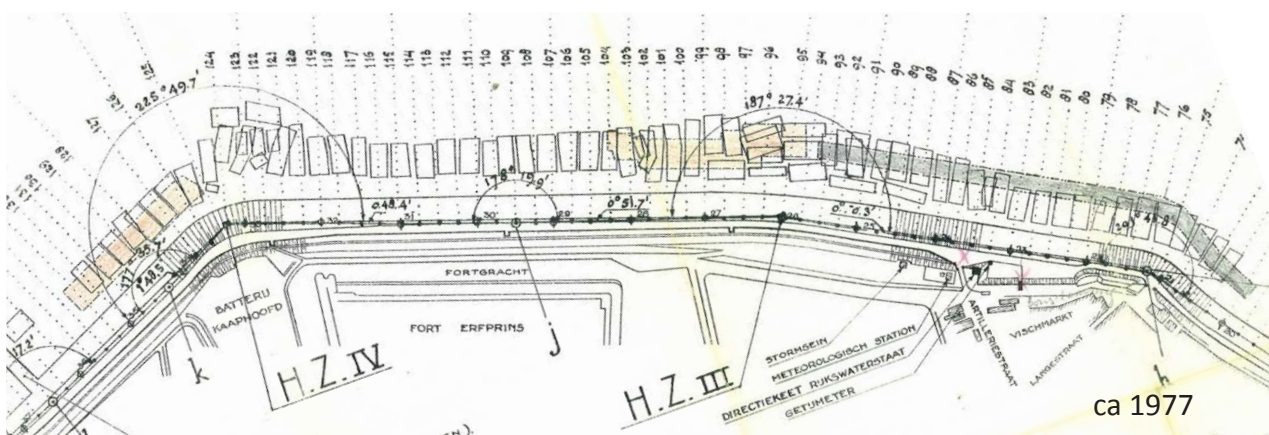
Door het ontstaan van de Rijkswerf en het vestigen van de Marine raakt Den Helder snel verstedelijkt. Er ontstaat ontwikkeling om de werf en langs de dijk richting het dorp Oud Den Helder. Uiteindelijk komt ook het treinstation aan de gracht/dijk te liggen.

Oorlogsschade 1940-1945

Omwille van de Atlantic wall wordt de bebouwing op de dijkzone en het dorp Oud Den Helder door de Duitsers gesloopt. Hiermee wordt een groot deel geschiedenis van bewoning aan de dijk verwijderd. Alleen de grachtengordel blijft zichtbaar. Oud Den Helder wordt na de oorlog herbouwd, evenals de grachtengordel.

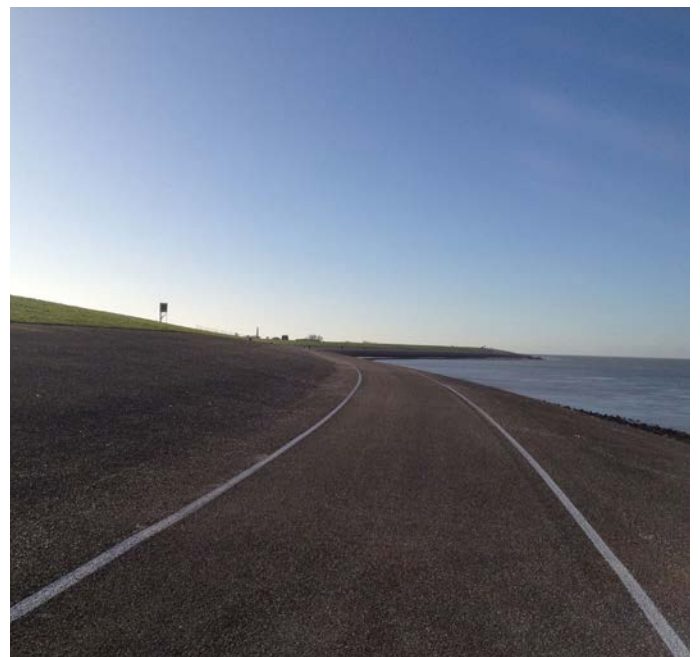
Grootschalige dijkversterking 1977

In de jaren 70, na de watersnoodramp van 1953, wordt de dijk van Den Helder versterkt. Dit gebeurt rigoreus, waarbij historische elementen van de dijk, zoals de batterijen en de kademuur, worden verwijderd. De dijk krijgt als waterstaatswerk een eigen autonome vorm en wordt met asfalt bekleed.

Foto's met huidige kwaliteiten van de dijk (van boven naar beneden): het zicht over het Marsdiep richting Texel, uitzicht terug over de stad; de (de verouderde) opgangen met een klim 10m omhoog; de lege Zeepromenade langs de 'baai', het oudste gekromde deel van de zeedijk.

Meegroeien nu

Huidige kwaliteiten

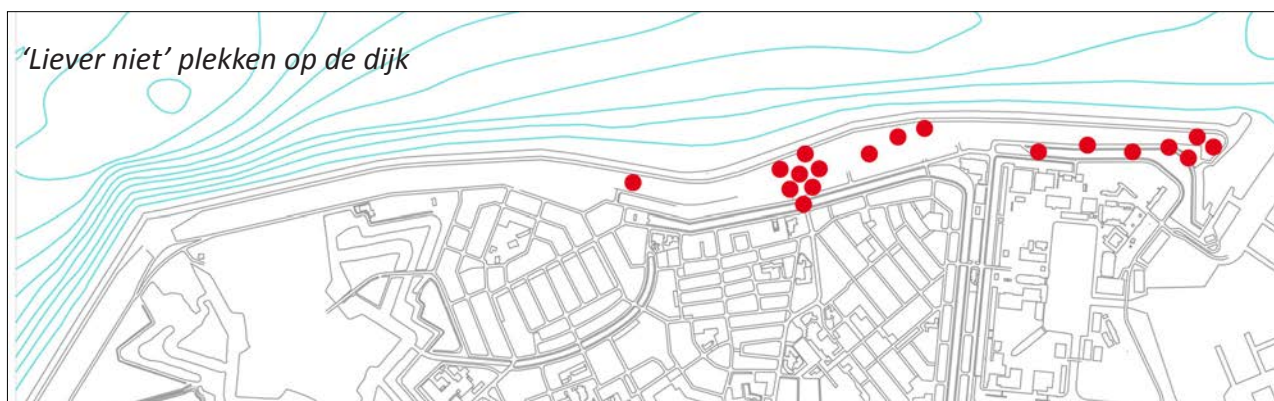
In de afgelopen eeuwen is de zeedijk van Den Helder geworden wat hij nu is: een langgerekt hoog (10m) dijklichaam, vormgegeven in de sobere Rijkswaterstaatstijl waarin de kerende functie prevaleert boven de andere functies, die vaak nog slechts als sporen aanwezig zijn. Vanaf de stad is de dijk stedenbouwkundig beperkt geadresseerd: slechts enkele kleine opgangen (trappen) en opritten ontsluiten de dijk. Uitzondering hierop vormt de bebouwing van hotel Land's End, naast de haven. De oude bastions zijn verdwenen in het dijklichaam.

Als men de opgang met de trap bestijgt, en de stad ontstijgt, is er aan de top het mooie wijdse uitzicht over het Marsdiep, met het bewegende arena van schepen die af en aan gaan. Als men zich omkeert is er de blik terug op de stad, met enkele landmarks als herkenningspunten. Tot slot is er de wandeling langs over de lege Zeepromenade, een geasfalteerd vlak halverwege de dijk aan de zeezijde, waarvanuit zich verschillende zichten over het Marsdiep ontvouwen, met aan de voet de zee met zijn getij.

Verder is er de zone tussen de dijk en de stad, de zogenaamde reserveringszone. Dit is een soort niemandsland, maar geeft wel een groene omgeving aan de aangrenzende wijken, met soms parkachtige kwaliteiten.

Favoriete plekken en 'liever niet' plekken op de dijk

Tijdens het atelier is de deelnemers gevraagd hun favoriete plek aan de dijk te markeren (zie kaart met groene stippen hieronder). De kaap blijkt de meest favoriete plek, gevolgd door de centrum-dijkopgang. Deze centrale dijkopgang scoort echter ook hoog bij 'liever niet', plekken op de dijk die verbetering behoeven. Dit geldt ook voor de TESO-aanvoerweg naar de haven.

Frits op ten Berg (gemeente) over de planvorming rond zeedijk Den Helder

Dhr. Lambooi vertelde over de geschiedenis van de zeedijk

Wiebe Smit (waterschap) over de randvoorwaarden voor ontwikkeling van de dijk als kering

Janneke van Bergen (atelierleider) over de beleving van de dijk en de ontwerp-opgave voor de opgangen.

Wethouder Kees Visser over zijn ambities voor zeedijk Den Helder

Stickers voor de favoriete en 'liever niet' plekken op de dijk

Ontwerpatelier zeedijk Den Helder

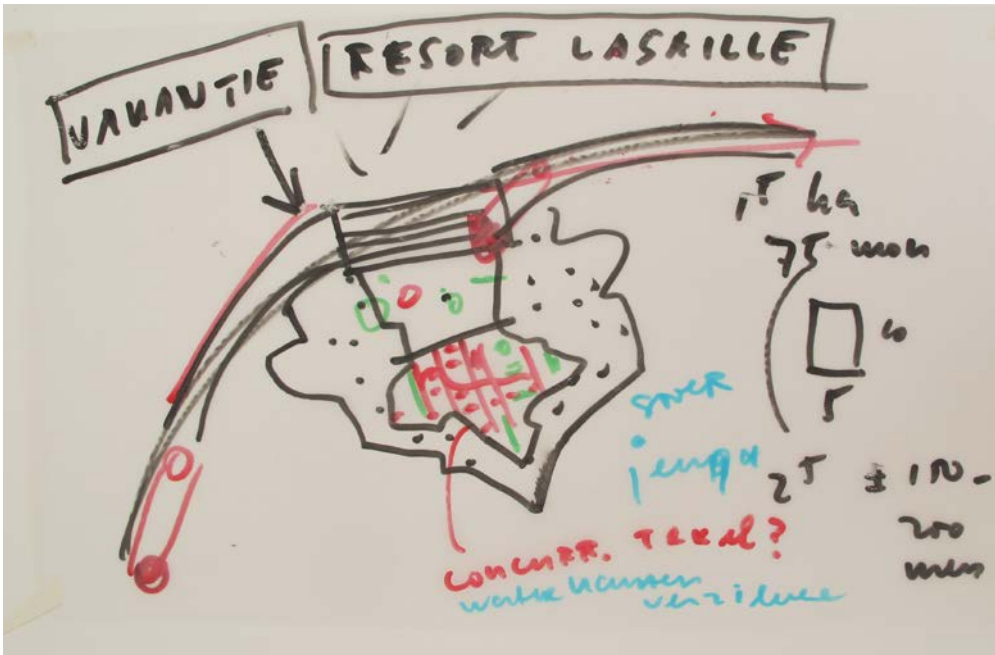
Marineclub Den Helder, 16 april 2014

De dijkopgangen spelen een belangrijke rol in de beleving van de dijk en de verbinding naar zee. Vandaar dat gemeente Den Helder deze strategische verbindingen verder wilde onderzoeken in een ontwerpatelier. Samen met lokale partijen en deskundigen zijn deze 'poorten' van de dijk ontwerpend verkend: welke ontwikkelingen en wensen liggen er? Hoe zou de ideale opgang er in 2040 uitzien? Met welk programma? Hoe kan deze als onderdeel van de dijkroute worden vormgegeven? Wat doen we daarvoor anders? En wat kunnen we morgen al doen? Onder leiding van vier lokale captains zijn de oplossingen per opgang al schetsend vastgelegd. De resultaten tezamen vormen een beeld over hoe de multifunctionele dijk Den Helder zich in de toekomst zou kunnen ontwikkelen.

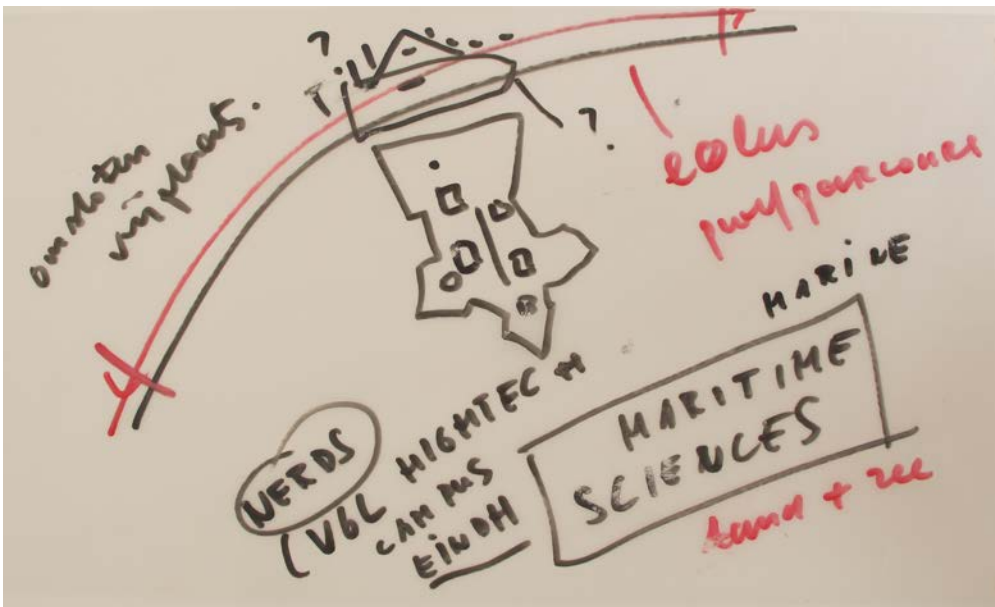
In het ochtenddeel heeft een aantal sprekers verschillende aspecten van de dijk belicht: Wethouder Kees Visser opende de dag en sprak over het belang van de multifunctionele dijk voor Den Helder. Frits op ten Berg, senior stedenbouwkundige van Gemeente Den Helder lichtte de plannen rond de dijk toe. Dhr. Herman Lambooi vertelde over de ontstaansgeschiedenis van de dijk. Wiebe Smit van het Waterschap Hollands Noorderkwartier vertelde over de randvoorwaarden voor ontwikkeling van de dijk. Tot slot gaf Janneke van Bergen van Atelier 1:1 een toelichting op de ontwerpogave en ontwerp als middel om de dijk te enceneren. Aan het einde van de ochtend is alle deelnemers gevraagd om op kaart aan te geven wat hun favoriete en 'liever niet' plek op de dijk is (zie pag. 13)

In het middagdeel hebben de captains een korte pitch gehouden over hun visie op de opgang. Ook was er een korte presentatie over de visie van jongeren op de dijk. Daarna hebben de groepen in twee ronden hun ideeën en beelden voor hun opgang op papier gezet. In de eerste schetsronde is nagedacht over de nieuwe dijkopgangen in relatie tot het nieuwe dijkprofiel bij versterking en het programma voor 2040: hoe verbindt de opgang de stad met de dijk en hoe wordt de dijk meer onderdeel van de stad? Hoe maakt de opgang onderdeel uit van de dijkroute en wat is specifiek voor de opgang? Hoe onderscheidt hij zich van andere opgangen? En hoe maak je dat beleefbaar? In de tweede schetsronde is geschetst aan de verschillende stadia van ontwikkeling> Wat is je ideale eindbeeld (na 2040)? Wat kunnen we (nu) anders doen om mee te groeien met de dijk en de toekomstige versterking (2020-2040)? En waar willen we nu beginnen (2015-2020)? Naast de fasering is de groepen gevraagd om in ieder geval een verblijfplek op de dijk aan te geven, en na te denken hoe hun opgang een duurzaam karakter kan krijgen.

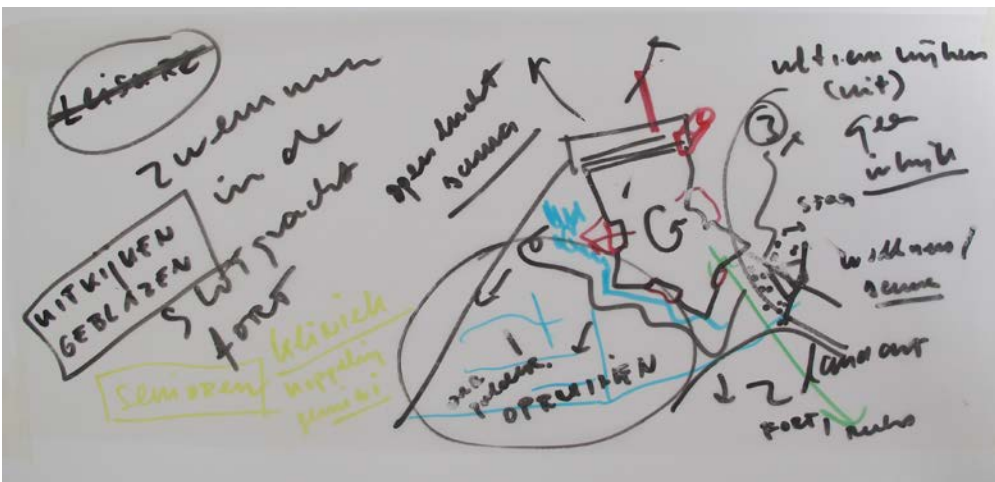
Tot slot hebben alle groepen hun bevindingen gepresenteerd en gaf visiting critic Jandirk Hoekstra - provinciaal adviseur Ruimtelijke Kwaliteit van Noord Holland - een review op de resultaten. De gemeente sloot af met een dankwoord voor alle deelnemers.

Een nieuw programma voor fort Erfprins als vakantiekolonie

Een alternatief programma voor fort Erfprins als centre for maritime science, waarbij verschillende kennisorganisaties in een campus-setting georganiseerd worden. Op de dijk een aparte afdeling voor Delta-science. Innovatieve uitstraling

Fasering: het fort kan via de omwalling worden omsloten, met de fortgracht als waterrecreatieroute en evt. een drijvende camping in het zuid-westen

Groep Fort Erfprins: 'Uitkijken geblazen'

Deze groep schetste op fort Erfprins en de kaap als onderdeel van de multifunctionele dijk Den Helder. De groep stond onder leiding van Andre Koning, directeur Stichting Stelling Den Helder.

Nieuw programma voor fort Erfprins

In de eerste schetsronde heeft de groep verschillende toekomstige programma's voor het fort uitgetest; bv. een scoutingfort voor kinderen om te bivakkeren; een wellnessfort met sauna's etc. waarin je in alle privacy kan verblijven met evt. link naar een zorginstelling / ziekenhuis. Of een fort voor maritime science, met een 'waterblok' op de dijk om al het delta research in een soort campussetting te organiseren.

De dijk als fortwal

In de tweede schetsronde komt het idee naar voren om het fort vanuit Den Helder via de gracht te ontsluiten. Aan de dijk komen in het verlengde van de omwalling twee opgangen om de dijk met het fort te verbinden en zo de gang om het fort rond te maken. De fortbatterij wordt als plek op de dijk hersteld. Aan de zuidwestzijde wordt een drijvende camping voorgesteld.

Fasering:

Korte termijn: het realiseren van twee opgangen naar de fortomwalling en de batterij als plek op de dijk loskoppelen van het defensie terrein om deze een publiek karakter te geven. (etalage)

Midden termijn: Op de middentermijn wordt de fortomwalling opengesteld en als park vormgegeven.

Lange termijn: Tot slot wordt het hart van het fort herbestemd, en de versterking van de dijk als onderdeel van de fortomwalling vormgegeven.

Reactie van visiting critic: Het is belangrijk om de batterij als plek op de dijk goed vorm te geven.

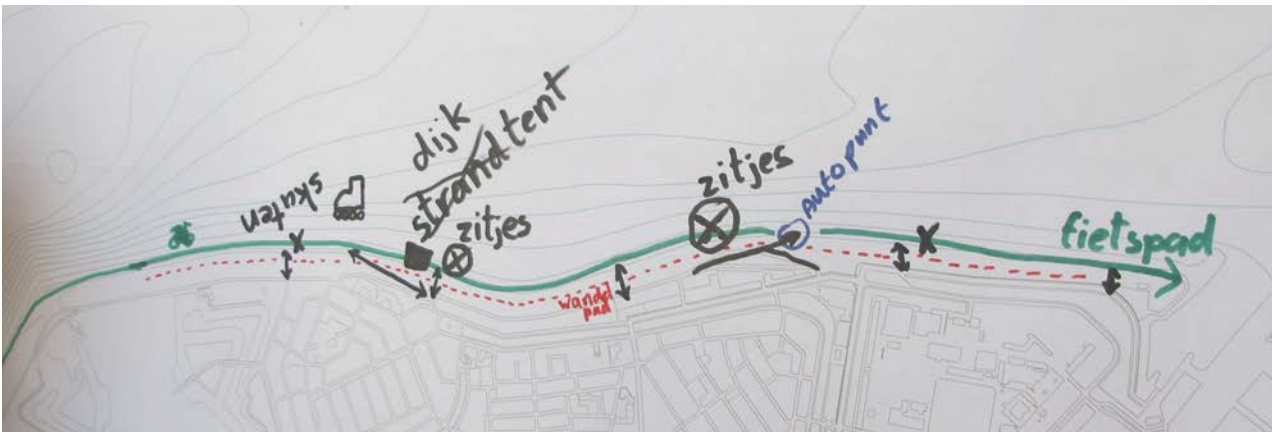
Conclusie: het fort wordt met dit plan vanuit dijk omsloten. Dijk en batterij zijn voorportaal van het fort. Deze symbiose tussen fort en dijk versterken.

Groep fort: Andre Koning (Captain), Wilbe Smit, Willem Stam, Floor van der Heijden en Mark Eker

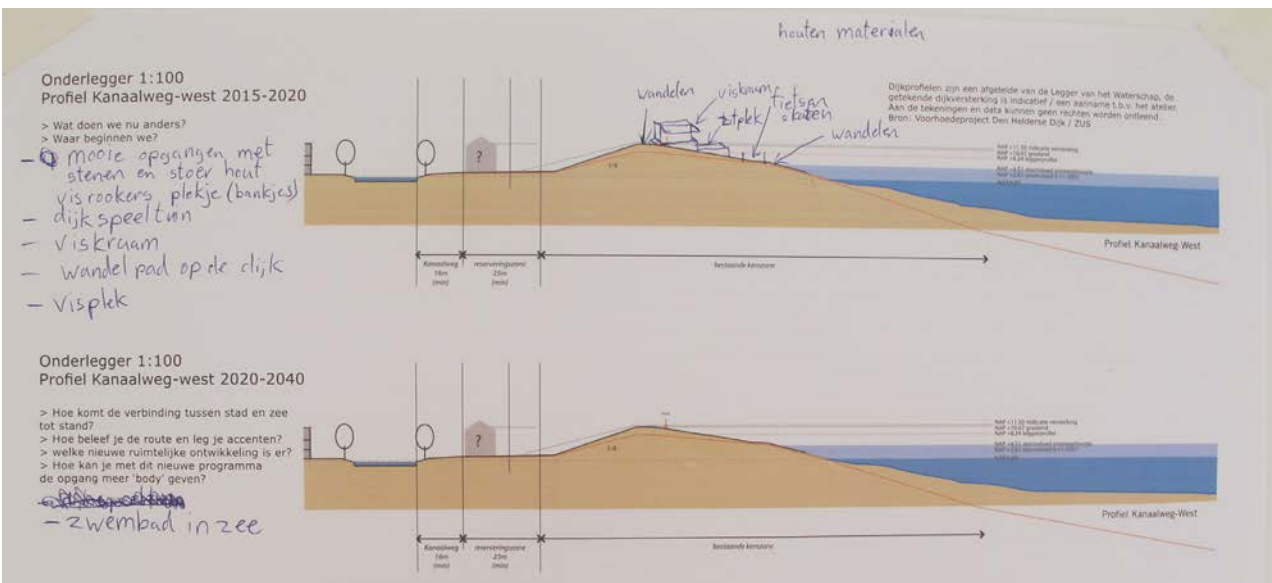

Overzicht van de verschillende programmatische ideeën voor de dijk bij Oud Den Helder, met een nieuw wandelpad op de kruin van de dijk

Boven: markering van verschillende plekken langs de dijk

Onder: de doorsnedes met aangegeven de ingrepen voor de korte en middentermijn

Groep Oud Den helder

Deze groep schetste op het dijkgebied van Oud Den Helder, van Schapedijkje tot aan de Kanaalweg. De groep stond onder leiding van Netty Kolsteeg, die veel contact heeft met de bewoners van Oud Den Helder.

Klein geluk op de dijk

In de eerste schetsronde zijn er veel losse en praktische ideeën om de dijk te koloniseren: van een speeltuin tot beter asfalt om te skeeleren. Ook genoemd zijn een paviljoen/eethuisje, een dijkspeeltuin, een mooiere opgang en woningen op de dijk. Er is een getrapt profiel getekend dat zowel aan de binnenzijde als aan de buitenzijde van de dijk kan worden toegepast. Aan de voet van de dijk is een klein geheim strandje dat gekoesterd wordt. De groep wil de dijkfaciliteiten in de eerste plaats voor de bewoners inrichten, niet te stads en zonder toeristenoverlast.

Programmatisch meegroeien

In de tweede ronde wordt het programma van de dijk verder verrijkt. Voor de korte termijn is voor de bewoners een mooie dijkopgang het allerbelangrijkst, evt. aangevuld met een zeezwembad. Op de midden termijn wordt er meer programma ontplooid (waaronder het zwembad). Op langere termijn (na versterking) worden woningen op de dijk toegevoegd en de multifunctionele dijk gecompleteerd.

Korte termijn: De strategie richt zich op het vergroten van het recreatief gebruik en de ruimtelijke kwaliteit: het realiseren van een mooie nieuwe opgang op een nieuwe locatie, evt. realisatie van het zeezwembad. Het meekoppelen van beter asfalt en een dijkroute met het onderhoud van de bekleding van de dijk.

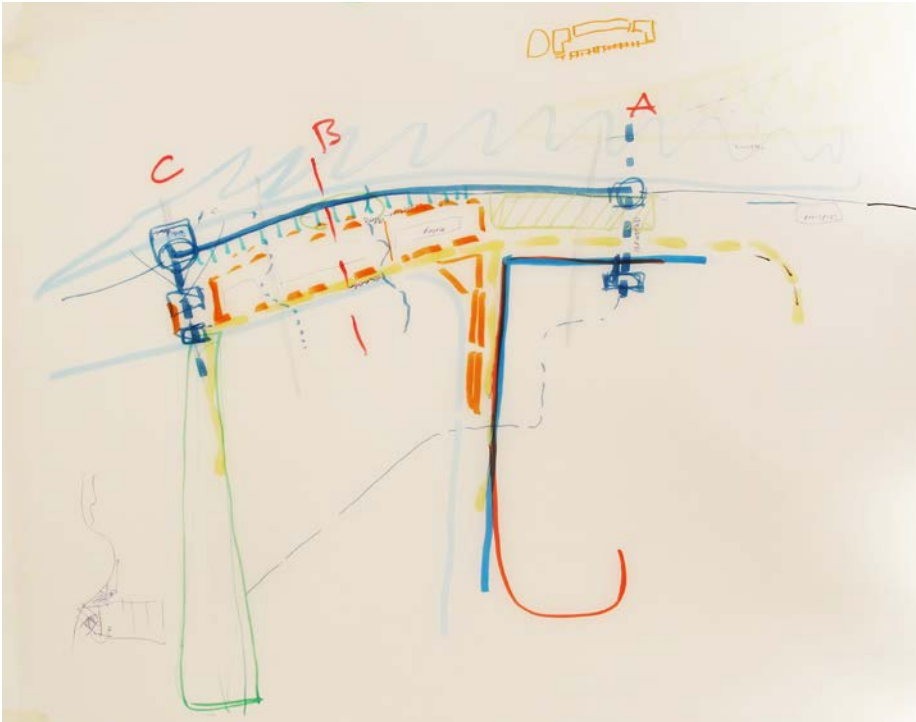
Midden termijn: Realiseren divers programma (speeltuin, zwembad, paviljoen)

Lange termijn: Versterking en wonen op de dijk

Reactie van visiting critic: De dijk in Den Helder moet straks in de hoogte en breedte toenemen. Doordat de dijk ook in de breedte groeit, ontstaat een dynamische zone met vormen van tijdelijk gebruik.

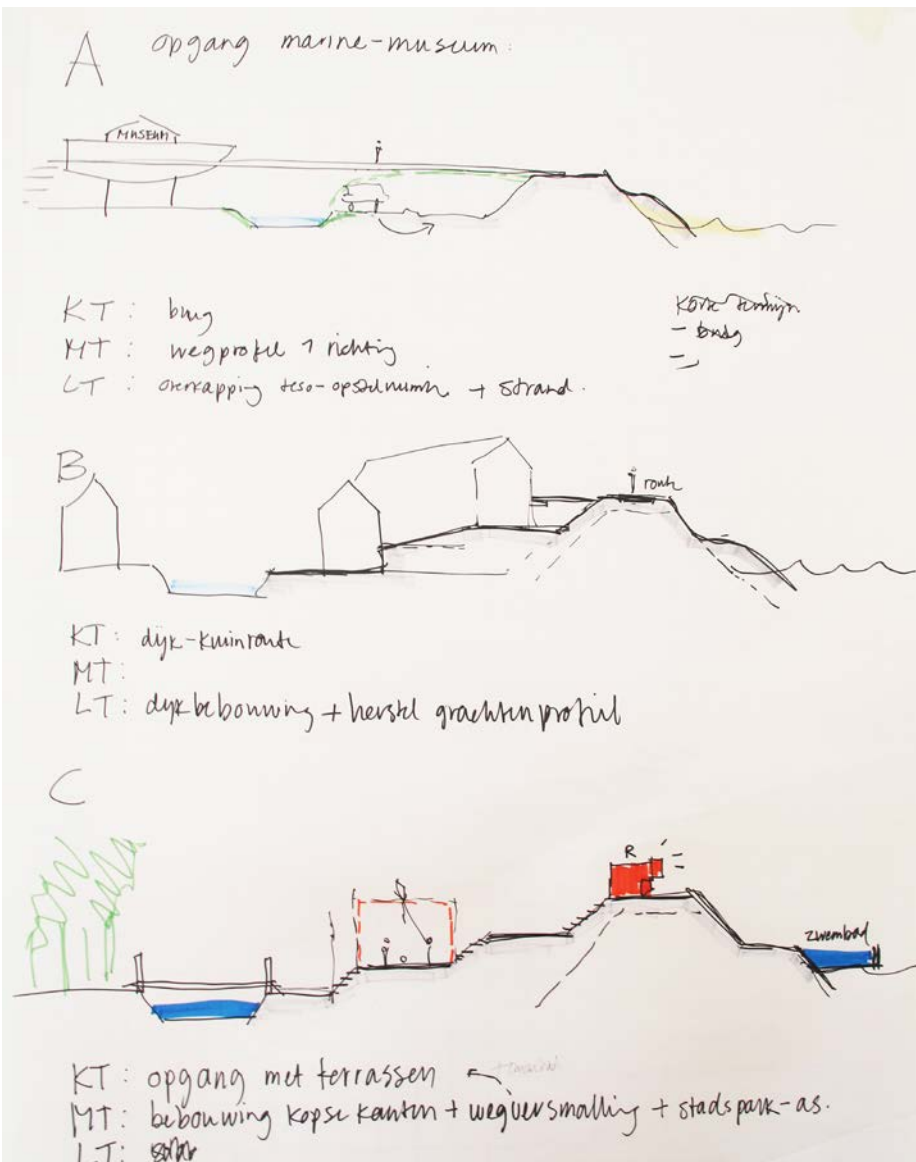
Conclusie: het zou gemakkelijker moeten worden om kleine initiatieven op de dijk te honoreren, zodat de buurt inderdaad de dijk kan koloniseren. Daarnaast is het belangrijk om allerlei programma en initiatieven goed te positioneren en te ontsluiten. Dit door te voorzien in een goed basisprofiel voor de dijk, met een goede opgang en dijkroute(s).

Plattegrond van de dijkbuurt (B) met de twee opgangen (A,C). Er komt een verbindende wandelroute over de kruin van de dijk, via de werf naar de stad, en via de centrale opgang (C) en het stadspark naar het stadscentrum.

Onder: de doorsnedes van de twee opgangen en de dijkbuurt inclusief fasering

Groep Dijkbuurt

Deze groep schetste op het dijkgebied vanaf Koningsplein, waar zich de centrale dijkopgang bevindt, tot aan de werf. Langs de zoom van de dijk bevindt zich een dijkbuurt die de komende decennia geherstructureerd zal worden. De vraag is of hiervoor ook op de dijk gebouwd mag worden. De groep stond onder leiding van Henk van der Veen van de woningbouwstichting Den Helder.

Bouwen op de dijk

In de eerste schetsronde is er geschetst op de ontsluiting en de opgangen van het gebied. De buurt kan twee grotere opgangen krijgen, een centrale opgang bij het Koningsplein, en een ter hoogte van de werf. In de dijkbuurt worden kleinere informele routes opgenomen. De grachtengordel wordt hersteld. Op de dijk komt een hoger bebouwd dijkfront, dat op de koppen de hoek omgaat. Bij het Koningsplein begeleidt deze bebouwing de opgang. De centrale opgang is belangrijk en krijgt extra programma. Terrassen helpen om de klim te breken. In de buitenbocht van de dijk, waar voorheen een batterij lag, krijgt de bebouwing een adres aan de dijk. Vanaf hier kijken de woningen uit over de baai en de haven. De bebouwing wordt wel losgehouden van de dijk om de dijkruin niet teveel te verbreden en daarom uitgevoerd als splitlevel met souterrains (zie doorsnede). Een deel kan ook als 'Vlissings model' worden uitgevoerd, b.v. met een parkeer-garage die bij versterking ondergronds komt te liggen.

Betere aansluiting werf en dijk

Bij de werf vormt de weg en de opstelplaats van de Teso veerboot een barriere naar de dijk. Een voetbrug kan deze relatie herstellen. De brug eindigt op de eerste verdieping van het Marinemuseum, waar nu al een prachtige onderzeer ligt opgesteld. Op termijn kan de TESO afvoerweg worden beperkt (een richtingsverkeer, afvoer via oostweg) en/of overkapt worden. Bij de werfopgang komt geen extra programma, ivm strand en bebouwing op Lands end.

Korte termijn: het realiseren van de centrale opgang en de voetbrug naar de werf

Midden termijn: afvoer verkeer van Teso omleiden. Kopse bebouwing realiseren bij het Koningsplein. Aanleg stadspark. Lastige fase!

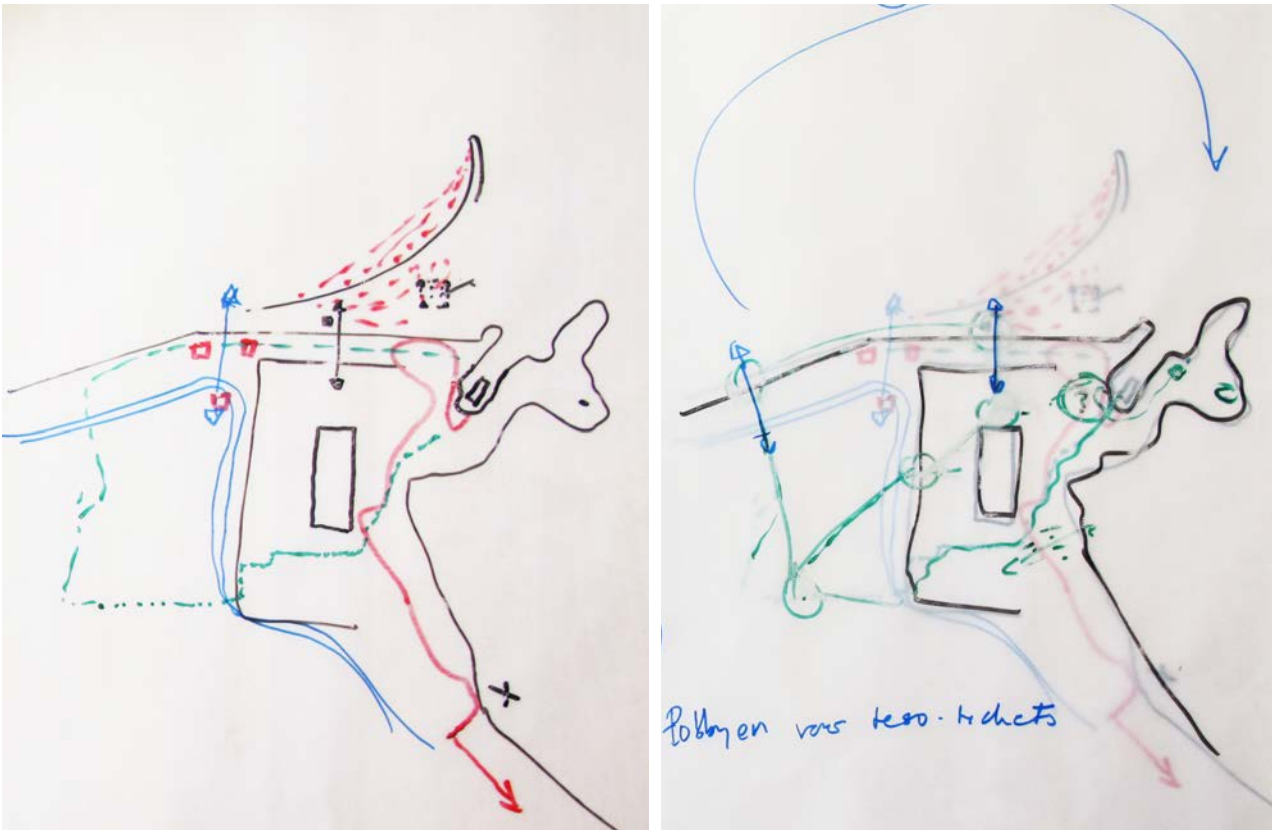
Lange termijn: aanbouw dijkbuurt; bebouwing op de dijk en herstel grachtengordel.

Reactie van visiting critic: Omgaan met de dynamiek van de plek voor de langere termijn vraagt aandacht. Opletten dat de nieuwe bebouwing niet weer een nieuwe barriere naar de dijk en zee gaat vormen! Hij betwijfelt of een waterfront op de dijk, zoals in Vlissingen, voor Den Helder gaat werken.

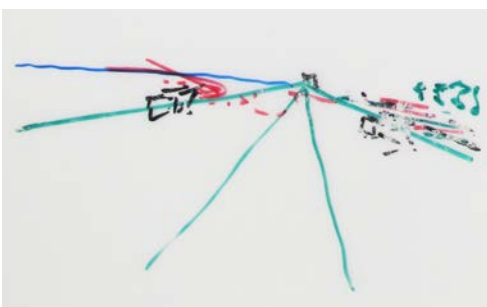
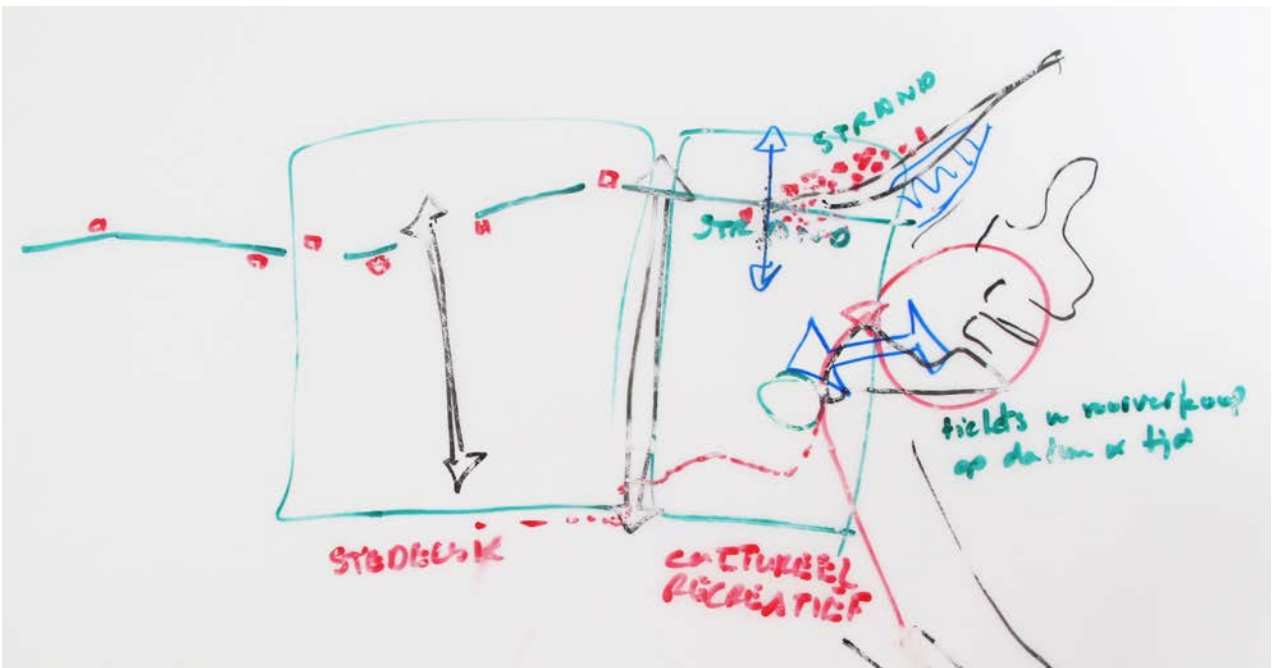
Conclusie: De vormgeving van de centrale opgang is essentieel om de juiste ontwikkeling van de dijkbuurt te stimuleren.

Groep Dijkbuurt: Henk van der Veen(captain), Ronald Looijenstein, Gerard van Meurs, Robert Schutte, Janneke van Bergen, Wouter van der Vliet.

Boven: schetsen voor het stadsommetje door het stadscentrum en de werf naar de dijk, met in de toekomst strandontwikkeling en een mogelijke alternatieve verkeersafwikkeling van Teso. De centrale opgang en de werfopgang moeten op korte termijn worden gerealiseerd.

Boven: schets van de verschillende kwadranten van het stadsommetje en de verbindingen.

Links: impressie van de dijk en ten noorden van de werf.

Groep 4: Haven

Deze groep heeft geschetst op de dijkopgang en dijkontwikkeling nabij het havengebied. De groep stond onder leiding van Ferdinand Vreugdenhil.

In de eerste ronde heeft de groep een stadsronde willen realiseren door de werf en de centrale opgang richting dijk (groene stippellijn). Beide opgangen moeten op korte termijn worden aangelegd. Op de dijk worden kleine programma's gekoppeld aan een centrale kruinroute. Evt. kunnen die voorzieningen ook tot in de stad doorlopen. Bij de haven wordt het verkeer gehalveerd door de afvoer via de oostzijde te laten lopen. Wellicht kan met slimme Teso-tickets niet alleen de verkeersoverlast worden beperkt, maar ook worden gekoppeld aan b.v. een bezoek aan de werf. Evt. kan er ook nog een bootverbinding tussen haven en centrale stadsopgang worden gerealiseerd.

In de tweede ronde is doorgefilosofeerd over wat de stadsronde zou kunnen inhouden, met de werf met het strand, en de dijkbuurt als twee extra verblijfsgebieden naast de cultureel-recreatieve werf en het stedelijke stadscentrum.

Korte termijn (2015-2020): realiseren centrale opgang en opgang bij de werf als completering van het stadsommetje, dijkroute op de kruin met tijdelijk programma. Toegankelijkheid is een belangrijke catalysator voor de multifunctionele dijk (nu of nooit-beslissing).

Middertermijn (2020-2040): realiseren programma langs route, vooruitlopend op versterking, omleiden verkeer Texel

Lange termijn (na 2040): strandontwikkeling indien besloten wordt tot havenuitbreiding, versterking dijk tot klimaatdijk.

Reactie van visiting critic: Het strand kan een positieve bijdrage zijn aan de dijk! Al met al een dijkzone die veel in beweging is.

Conclusie: door de verbinding tussen dijk en werf wordt een mooie stadsronde gerealiseerd met aanloop voor alle gebieden! Winst zit er ook in het beperken van de overlast/barrièrevorming door het Teso-verkeer.

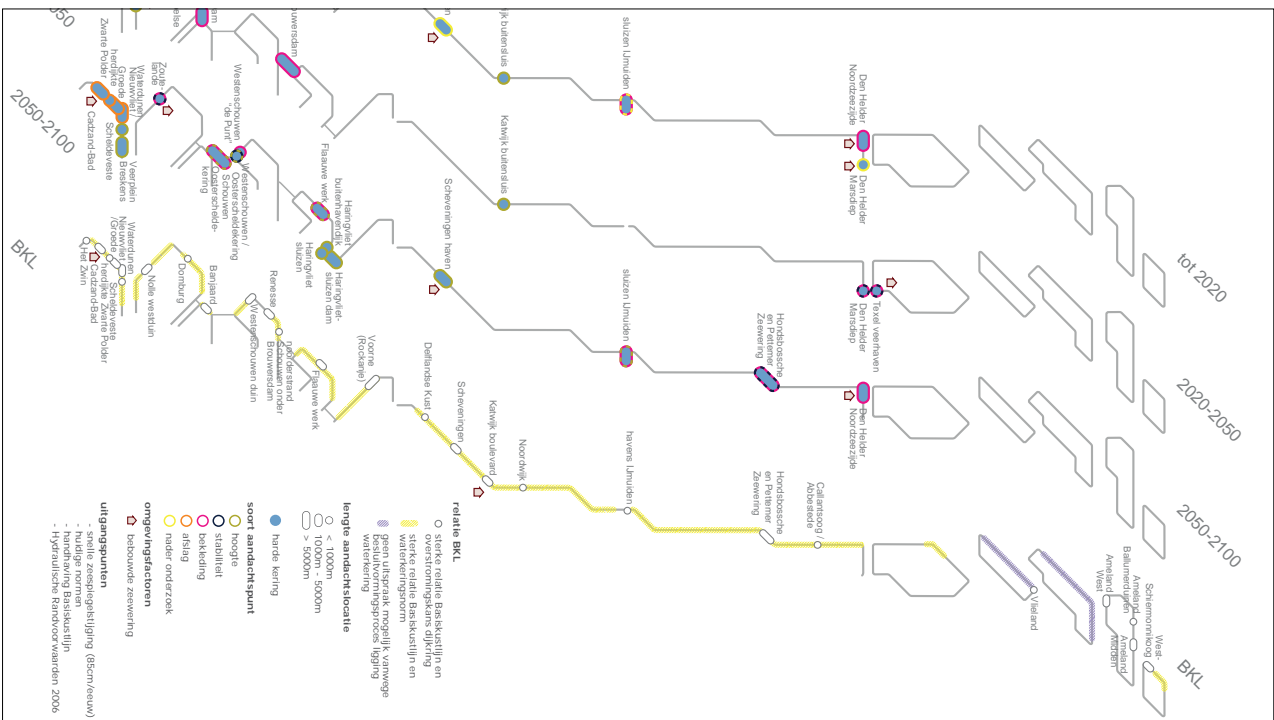
Groep Havengebied: Ferdinand Vreugdenhil (captain), Frits op ten Berg, Michel Bakelaar, Remco Reijnders

Het verbeteren van de opgangen als eerste strategische stap richting een multifunctionele dijk

Impressie van de mogelijke havenuitbreiding. Door het verlengen van de pier kan er langs de dijk een strand ontstaan. Dit zal de dijkopgang bij de werf, maar ook het hotel Land's End een hele andere dimensie geven.

Uitsnede van de kaartenset 'aandachtslokatie veiligheid' van RWS 2013 bij snelle zeespiegelstijging. Hieruit blijkt dat Zeedijk Den Helder mogelijk tussen 2020 en 2050 versterkt zal moeten worden.

Meegroeien straks

Hoe kan de zeedijk van Den Helder uitgroeien tot een klimaatdijk met een multifunctionele dijkzone? Hieronder een korte beschrijving van enkele ontwikkelingen die kunnen bijdragen aan de tot standkoming van de multifunctionele dijk:

Een veilige dijk

Op korte termijn staat er onderhoud van de dijk gepland, waarbij er mogelijkheden zijn om kleine voorzieningen, bv. de dijkkruinroute en de opgangen, mee te koppelen. Het waterschap staat hiervoor aan de lat.

Op langere termijn, tussen 2020-2050, afhankelijk van de mate van zeespiegelstijging en evt. nieuwe normeringen, zal de dijk versterkt moeten worden (bekleding, stabiliteit).

Een strategische aanpak: van opgang tot bebouwde dijk

De gemeente wil graag de opgangen op korte termijn aanpakken en verbinden met lokale initiatieven. Daarbij is het van belang dat evt. programma flexibel is, en aangepast kan worden aan het toe- of afnemen van de vraag van b.v. woningen.

Wonen op de dijk

De woningbouwstichting timmert elders in Den Helder al aardig aan de weg, en heeft voor de dijkbuurt 'woningen in een hoogwaardig milieu' op het oog. Zij zijn nu al bezig met de planvorming, aangezien er al twee kavels aan de dijk gesloopt zijn en rijp voor herbouw. De grote vraag hierbij is of er nu of in de toekomst op de dijk kan worden gebouwd.

De dijk en haar bewoners

De bewoners zien dat momenteel de dijk van de stad is afgekeerd, en willen dit graag verbeteren. Veel bewoners maken gebruik van de dijk, b.v. voor het dagelijkse ommetje, maar deze zou beter met de stad verbonden kunnen worden. Goede verbindingen zijn daarom nodig. Ook kunnen de opgangen mooier vormgegeven worden. Daarnaast willen de bewoners de dijk graag koloniseren met sportief en recreatief programma. De Aeolus racing is al een feit, maar er is behoefte aan recreatiemogelijkheden aan het water, zoals een (getij)zwembad, een strand, een paviljoen. Een dijkroute op de kruin verbindt de verschillende dijkgebieden.

Havenontwikkeling

De haven onderzoekt voor de lange termijn een mogelijke zeewaartse uitbreiding, als de inbreidingsmogelijkheden op het huidige haven terrein uitgeput zijn. Deze zeewaartse uitleg kan aanzanding veroorzaken waardoor voor de dijk bij de werf een strand kan ontstaan. Dit biedt mogelijkheden voor recreatieve ontwikkeling, denk bv. aan strandpaviljoens en verblijfsmogelijkheden voor zowel (boot)toeristen als bewoners. Zeker in combinatie met het culturele erfgoed van de werf zou dit een mooie dagattractie kunnen vormen.

De zeedijk kan in de tijd uitgroeien tot een volwaardige klimaatdijk. Op korte termijn (< 2020) kunnen de opgangen aangepakt worden. Op de middentermijn zullen de woningen van de dijkbuurt vervangen worden en op de langere termijn (>2040) vindt versterking van de dijk plaats (bovenste 3 blokken. Verder zijn er enkele aanverwante ontwikkelingen die invloed hebben op de ontwikkeling van de dijk: de eventuele zeewaartse uitbreiding van de haven, waardoor aan de oostzijde van de dijk een strand kan ontstaan, en evt. beleidswijzigingen waardoor er in de toekomst toch op de dijk gebouwd zou kunnen worden (gestippelde blokken)
 (Beeld: Atelier 1:1)

Ontwikkelpad

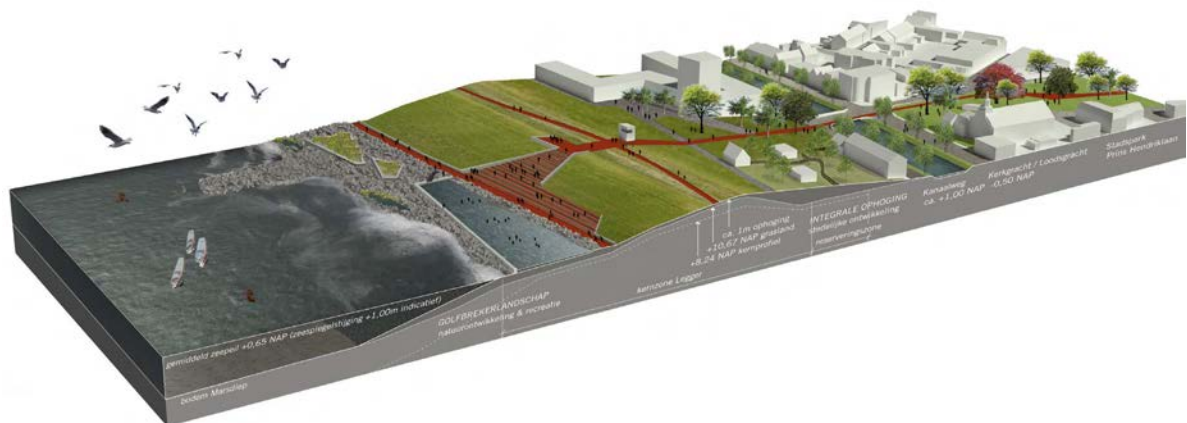
Het ontwikkelpad is een methode om verschillende opgaven, bijvoorbeeld veiligheid en ruimtelijke ontwikkeling naast elkaar uit te zetten om te zien waar logische verbanden ontstaan in ruimte, tijd en samenwerking. Deze methode helpt om het meegroeiproces in kaart te brengen en te kijken welke verschillende meegroeifases te onderscheiden zijn, zodat deze beter kunnen worden aangestuurd.

Een meegroeivisie voor de korte, midden en lange termijn

Allereerst wordt gekeken naar de visie voor de dijk. Welke doelen zijn er geformuleerd voor de korte, midden en lange termijn? Met andere woorden: naar welk meegroeiconcept zou je op lange termijn willen toegroeien? De partners in deze ontwikkeling o.i.d. kiezen voor het meegroeiconcept 'Multifunctionele dijk'. Het proces van deze multifunctionele dijk is op te delen in 3 fasen:

- op de korte termijn (tot 2020) de strategische opgangen aanpakken om daarmee de toegankelijkheid en de ruimtelijke kwaliteit van de dijk vergroten. Ook vindt herstel van de dijkbekleding plaats, waarop meegekoppeld kan worden.
- op de middentermijn (2020-2040) wordt de dijkbuurt gerealiseerd. De woningen die hier worden gebouwd zijn onderdeel van een klimaatbestendige zone, dwz opgewassen tegen de dijkversterking op termijn.
- op de lange termijn (2030-2050) wordt de dijk versterkt. Dit betekent een verhoging van de dijk met ca 1 meter en een verbreding van het binnentalud. Bestaande bebouwing moet worden ingepast of verplaatst.

Het voorkeurs-meegroeiconcept voor Den Helder is een klimaatdijk met een multifunctionele dijkzone (3D doorsnede: Zus)

Het ontwikkelpad voor klimaatdijk Den Helder met multifunctionele dijkzone

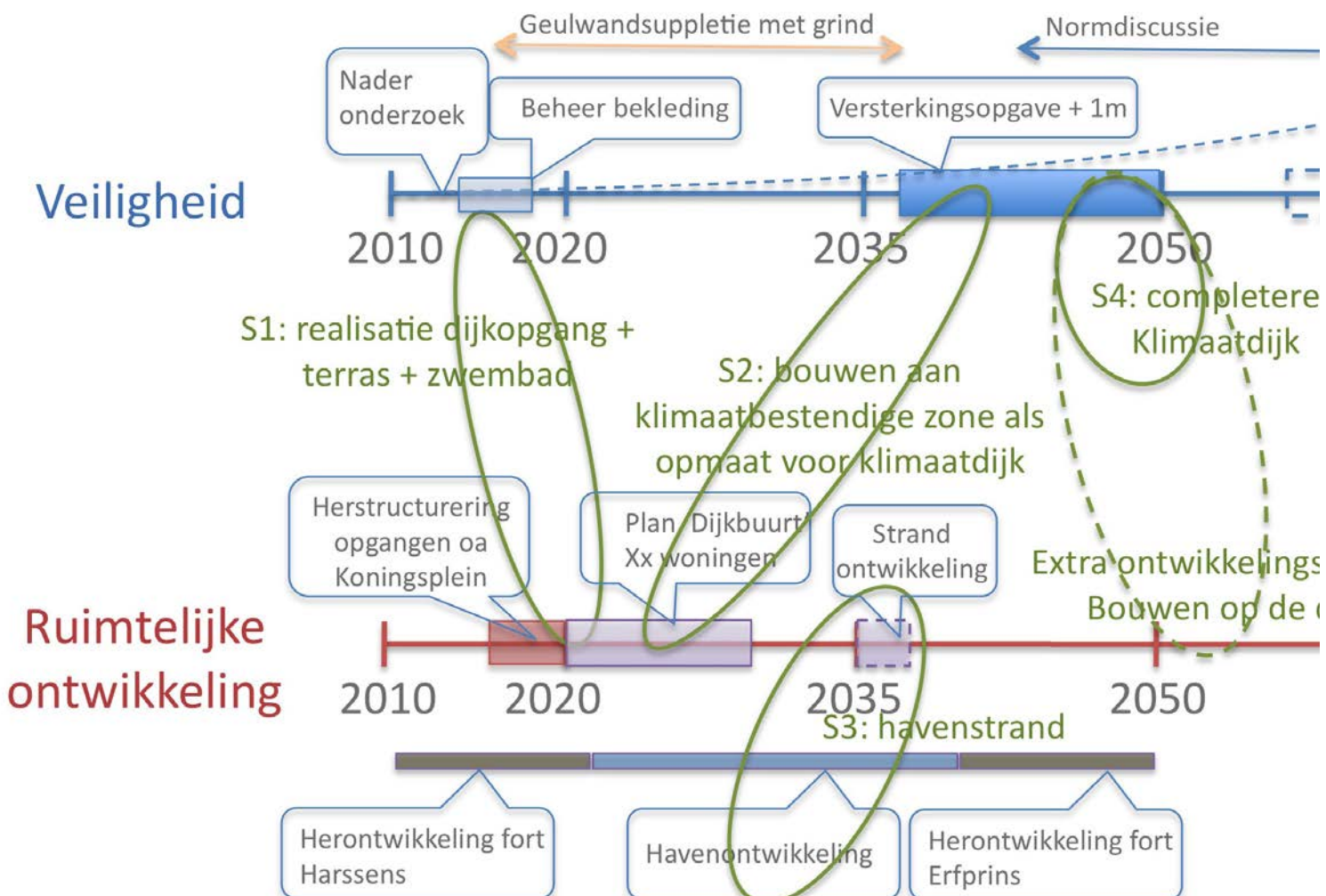
Als de ruimtelijke fasering van het meegroeiconcept bekend is, worden de concrete op de kering aanwezige opgaven voor veiligheid en ruimtelijke ontwikkeling op de tijdsassen uitgezet. Logische verbanden tussen de assen, waarbij bv. een opgave voorafgaat / voorsorteert op een andere opgave, kunnen dmv ovals worden aangegeven. Dit zijn de zgn 'steppingstones'; samenwerkingen die nodig zijn om tot een integraal meegroeiconcept te komen. Voor Den Helder zijn vier steppingstones te onderscheiden:

Steppingstone S1 – korte termijn:

realisatie dijkopgangen en programma ism beheer dijkbekleding

Om de stad opnieuw met de zee te verbinden hebben de gemeente en haar partners de wens om op korte termijn de opgangen van de dijk te verbeteren en daarmee een eerste aanzet te maken voor de multifunctionele dijk. De opgangen kunnen evt. worden uitgebreid met extra recreatieve voorzieningen, zoals een zeezwembad. Deze aanleg kan worden gecombineerd met het onderhoud van de dijkbekleding. Belangrijk is de opgang ter hoogte van het Koningsplein, omdat daarmee het stadshart beter met de dijk en de zee wordt verbonden. De realisatie van een nieuwe opgang betekent tevens de opmaat voor de herstructurering en herbouw van de aangrenzende dijkbuurt.

Het ontwikkelpad voor klimaatdijk Den Helder, zoals uitgewerkt tijdens de 'masterclass meegroeiconcepten' 14 april 2014. (Beeld Atelier 1:1)

Steppingstone S2 – midden termijn: realisatie dijkbuurt voorsortierend op klimaatdijk.

In de tweede fase wordt de dijkbuurt geherstructureerd en herbouwd binnen de randvoorwaarden van de nieuwe klimaatdijk. Dit vraagt samenwerking en onderzoek met het Waterschap. De ontwikkeling sorteert voor op de toekomstige versterking van de dijk, die later aansluit op de vooruitlopende ontwikkeling.

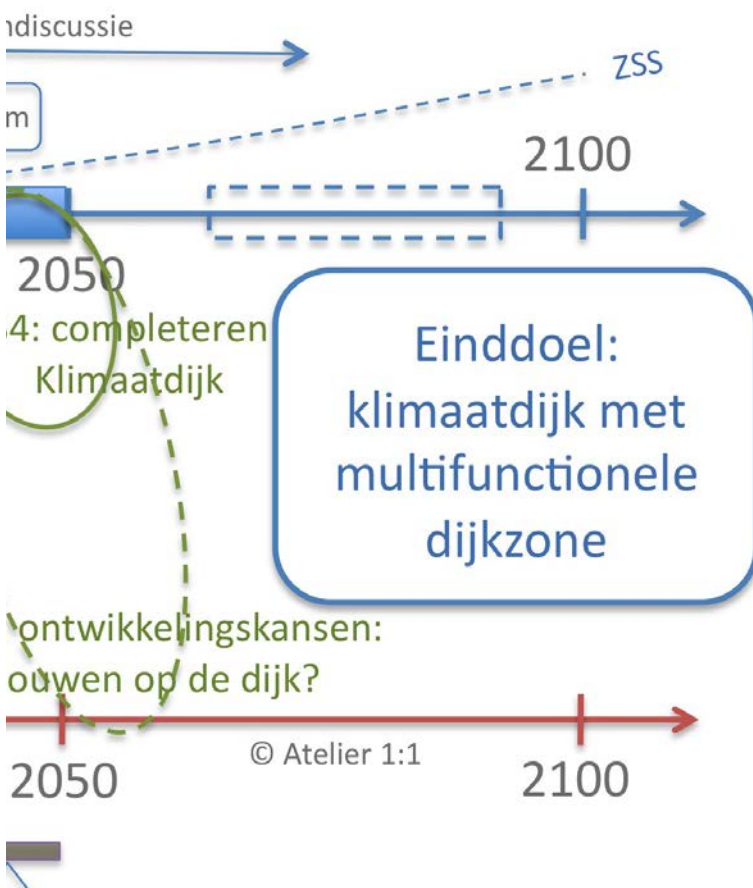
Steppingstone S3 - knip punt midden termijn: Strandontwikkeling havenuitbreiding

Als de havenontwikkeling doorzet en er een zeewaartse uitbreiding van de haven plaatsvindt, heeft dit gevolgen voor de zeedijk. Dat betekent dat direct ten westen van de haven mogelijk zandige aanwas plaatsvindt en er een strand kan ontstaan met recreatieve potentie. Verderop langs de dijk echter kan de nieuwe havenpier erosie verhevigen, wat mogelijk extra maatregelen vraagt. Omdat de havenuitbreiding nog erg onzeker is en in elk geval nog geen planstatus heeft, geldt deze ontwikkeling als knip punt cq bepalende koerswijziging. Andere dijkontwikkelingen kunnen wel rekening houden met deze mogelijke ontwikkeling, maar er ook onafhankelijk van blijven (no regret).

Steppingstone S4 - lange termijn:

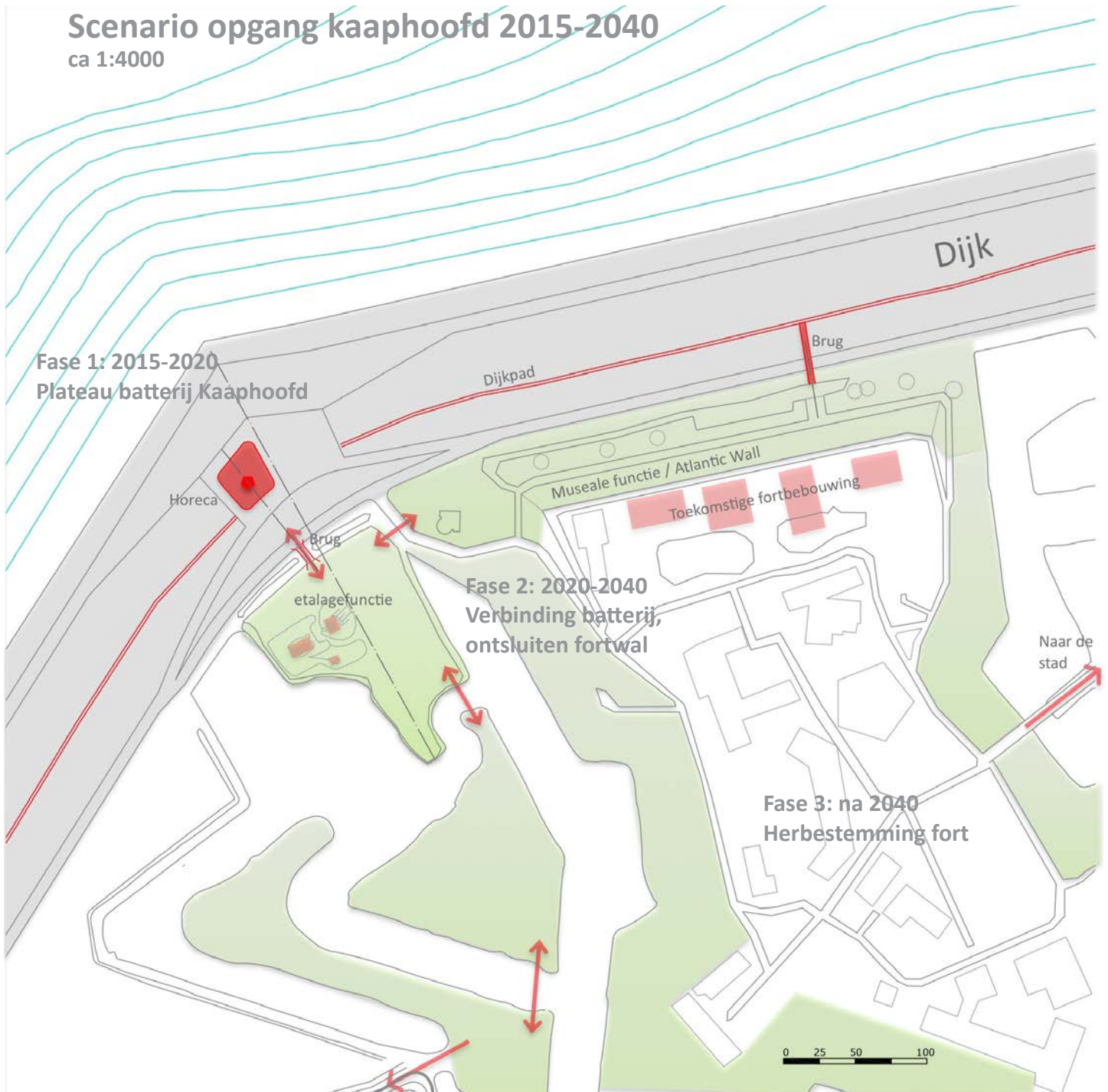
dijkversterking al dan niet in combinatie met extra dijkontwikkeling of –bebouwing

Tussen 2040 en 2050 vindt waarschijnlijk dijkversterking plaats. De vraag is of dit een sec dijkversterking is of dat er wordt toegewerkt naar een klimaatdijk, die robuuster is en meer multifunctionaliteit kan huisvesten. Afhankelijk van de marges en de mogelijkheden binnen het klimaatdijk-concept kan er evt. ook aan bebouwing op de dijk gedacht worden, al dan niet als bijdrage aan het verdienmodel van de multifunctionele dijk. Dit kan recreatieve bebouwing zijn, zoals dijkpaviljoens of strandbebouwing, maar ook woningen met zicht op de zee en op de stad.

Scenario opgang kaaphoofd 2015-2040

ca 1:4000

Opgangen

Hierna treft u de uitwerking van de ideeën voor de vier opgangen uit het atelier als meegroeiconcept voor de korte, midden en lange termijn.

Opgang Kaaphoofd

Deze opgang is gelegen op het meest noordwestelijke puntje van de zeedijk, naast Fort Erfprins. Vroeger was de kaap onderdeel van het fort, met een batterij die tot in de dijk stak. De ateliërgroep suggereert een gefaseerd herstel van de relatie tussen de dijk en het fort; waarbij delen van het fort op den duur een publieke functie kunnen krijgen. Op termijn speelt de herbestemming van het fort, b.v. als centre for maritime science.

Toelichting ontwerp

Korte termijn: op korte termijn wordt op de kaap een (houten) verblijfsplateau aangelegd, als verwijzing naar de oude batterij die hier destijds lag. Dit plateau kan dienst doen als etalagefunctie voor het fort / defensie en/of horecagelegenheid; als basisvoorziening voor de favoriete pelk van de Helderaren.

Midden termijn: vanaf het plateau wordt de rest van het batterij-eiland ontsloten (trap en brug) - dat dan als eerste onderdeel van het fort een openbare bestemming krijgt (inclusief gebouwen). Dit wordt aangevuld met de openstelling van de eerste fortwal ten zuiden van de dijk, die momenteel al niet meer door defensie wordt gebruikt. Hierdoor is een publiek ommetje langs de dijk en fort mogelijk waarbij de relatie tussen die twee op een direct manier ervaarbaar wordt gemaakt.

Lange termijn: Het fortommetje wordt uitgebreid door de entree van het fort naar de oostzijde te plaatsen en daarmee ook de route richting dijk te organiseren. De hele omwalling is dan publiek toegankelijk, met op 2 punten een brug naar de dijk. Tot slot kan de huidige defensiefunctie van het fort op termijn worden vervangen door een nieuwe functie, met herbestemming en herontwikkeling van het binnengebied. Genoemd is b.v. een centre for maritime science met diverse organisaties in een campussetting. Maar ook een vakantiekolonie of exclusief leisure-resort zijn genoemd.

Impressie van het batterij-plateau met tijdelijke horecafunctie

Scenario opgang Oud Den Helder 2020 - 2040

Schaal: ca. 1:4000

Opgang Oud Den Helder

Deze opgang is gelegen bij het oude hart van Den Helder, de wijk 'Oud Den Helder'. Er zijn twee opgangen (Schapendijkje en Helden der Zeeplein) en een oprit (Zeepromenade). Oud Den Helder is na de oorlog herbouwd. Tussen de wijk en de dijk bevindt zich een groene zone.

De ateliergroep suggereert een nieuwe opgang (zie rode pijl) haaks op de Theodorus Rijkersstraat en een divers recreatief programma op en rond de dijk, alsmede een dijkkruinroute.

De huidige en nieuwe opgang (rode pijl) ter hoogte van het Helden der Zeeplein in Oud Den Helder.

Toelichting ontwerp:

Strategie: De huidige opgang vanaf het helden der zee plein wordt verplaatst en komt zo centraler in de wijk te liggen. Hierdoor heb je niet meer het gevoel 'achterom' te moeten.

Door het binnentalud van de dijk te verflauwen en van terrassen te voorzien kan multifunctioneel gebruik van de dijk vanuit lokale initiatieven worden gestimuleerd. Bijkomend voordeel is dat deze terrassen op het zuiden en in de luwte van de zeewind zijn gesitueerd, wat een aangenaam leefklimaat oplevert. Het dijkpark krijgt een kleinschalig en lokaal karakter, voortbordurend op het karakter van de huidige tussendijkzone. De huidige hofjes worden zo lang mogelijk bewaard. De dijk zelf wordt voorzien van een zandige voet, beter asfalt en een dijkkruinroute. Deze onderdelen kunnen worden meegekoppeld met het dijkonderhoud op korte termijn.

Het dijkpark in de oksel van de dijk is het startpunt van een verbrede dijkzone waarop multifunctioneel gebruik kan plaatsvinden. Deze loopt tot en met de dijkbuurt. De verbreding en terrassen zorgen voor een overmaat in de doorsnede van de dijk, daarmee ruimte biedend aan tijdelijke en meer permanente vormen van gebruik, zoals bebouwing.

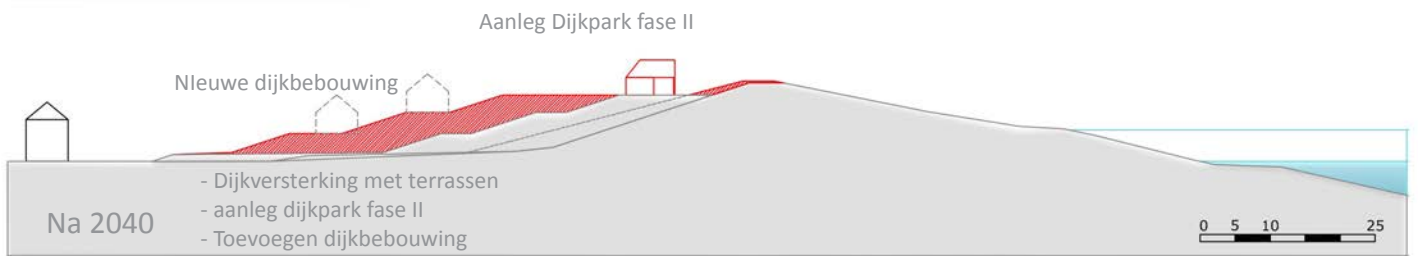
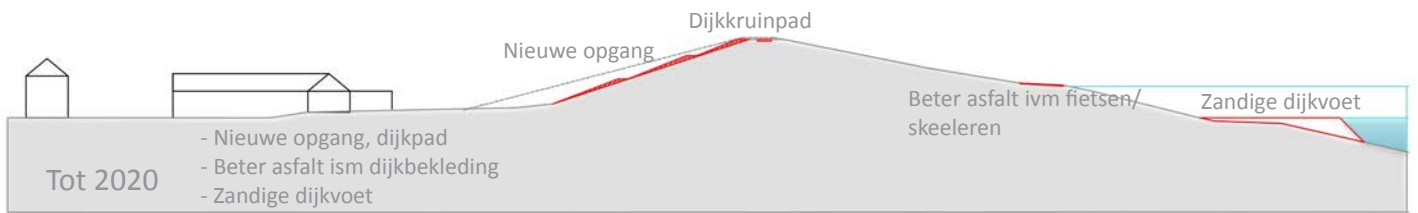
Korte termijn: Op de korte termijn wordt de opgang verplaatst en vernieuwd. Daarnaast kan het asfalt worden verbeterd om op de zeepromenade te kunnen skeeleren en kan de dijk-kruinroute worden aangelegd. Ook kan de voet van de dijk op dit traject met strandhoofden worden versterkt, wat de aanwas van zand bevordert. Zo kan het oorspronkelijke karakter van dit dijktraject als oude 'waddijk' versterkt worden en een ecologische dijkvoet en 'prive' strandje ontstaan. Het e.e.a. kan worden meegekoppeld met het geplande onderhoud van de dijkbekleding (<2020).

Midden termijn: Op de middentermijn wordt voorgesorteerd op de toekomstige versterking. De dijk wordt lokaal verbreed met terrassen voor de eerste fase van het dijkpark, waar verschillende recreatievoorzieningen in kunnen worden opgenomen. De benodigde terrassen zouden b.v. via een lokaal gronddepot gerealiseerd kunnen worden. Dit komt ook de versterking op termijn ten goede. De karakteristieke hofjes worden hierbij zo lang mogelijk behouden (deze liggen deels in de reserveringszone). Bij vervanging van de huidige bebouwing kan worden gedacht aan zgn. een Vlissings model, waarbij het souterrain op termijn ingegraven kan worden. Evt. verwijderde bebouwing kan op termijn worden teruggebracht als dijkbebouwing op de nieuwe terrassen.

Lange termijn: De dijkversterking wordt aan de binnenzijde van de dijk terrasvormig uitgevoerd, daarbij ruimte biedend voor verschillende (grotere) recreatieve voorzieningen, zoals een kinderboulevard of dijkcafe. De terrassen zijn ook vanaf de opgang ontsloten. Desgewenst kan op terrassen oosterlijk nieuwe dijkbebouwing worden teruggebracht.

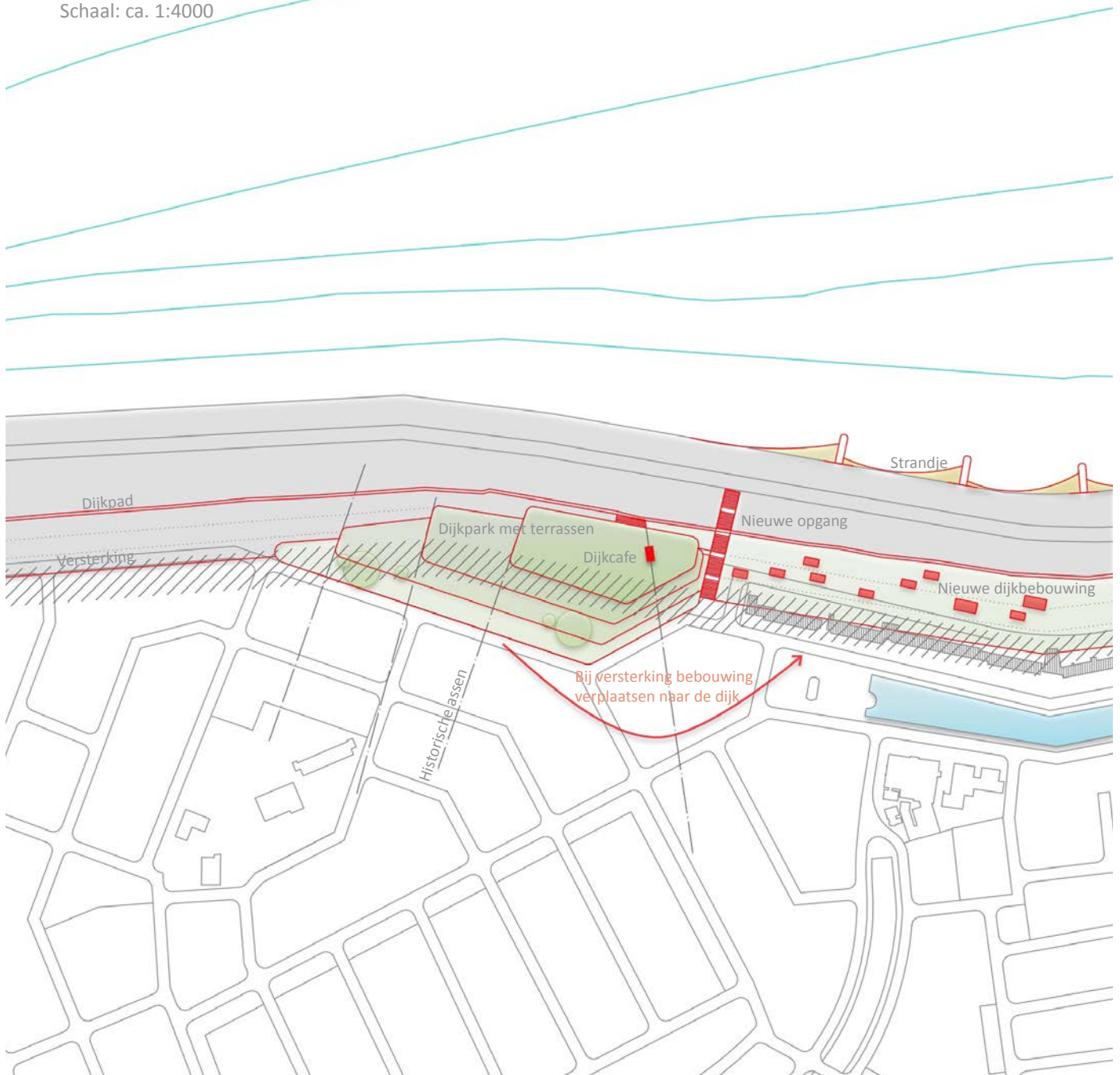
Meegroeistrategie opgang en dijkpark Oud Den Helder

Tijd: 2015 - 2040 Schaal: 1:1000

Scenario opgang en dijkpark Oud Den Helder na 2040

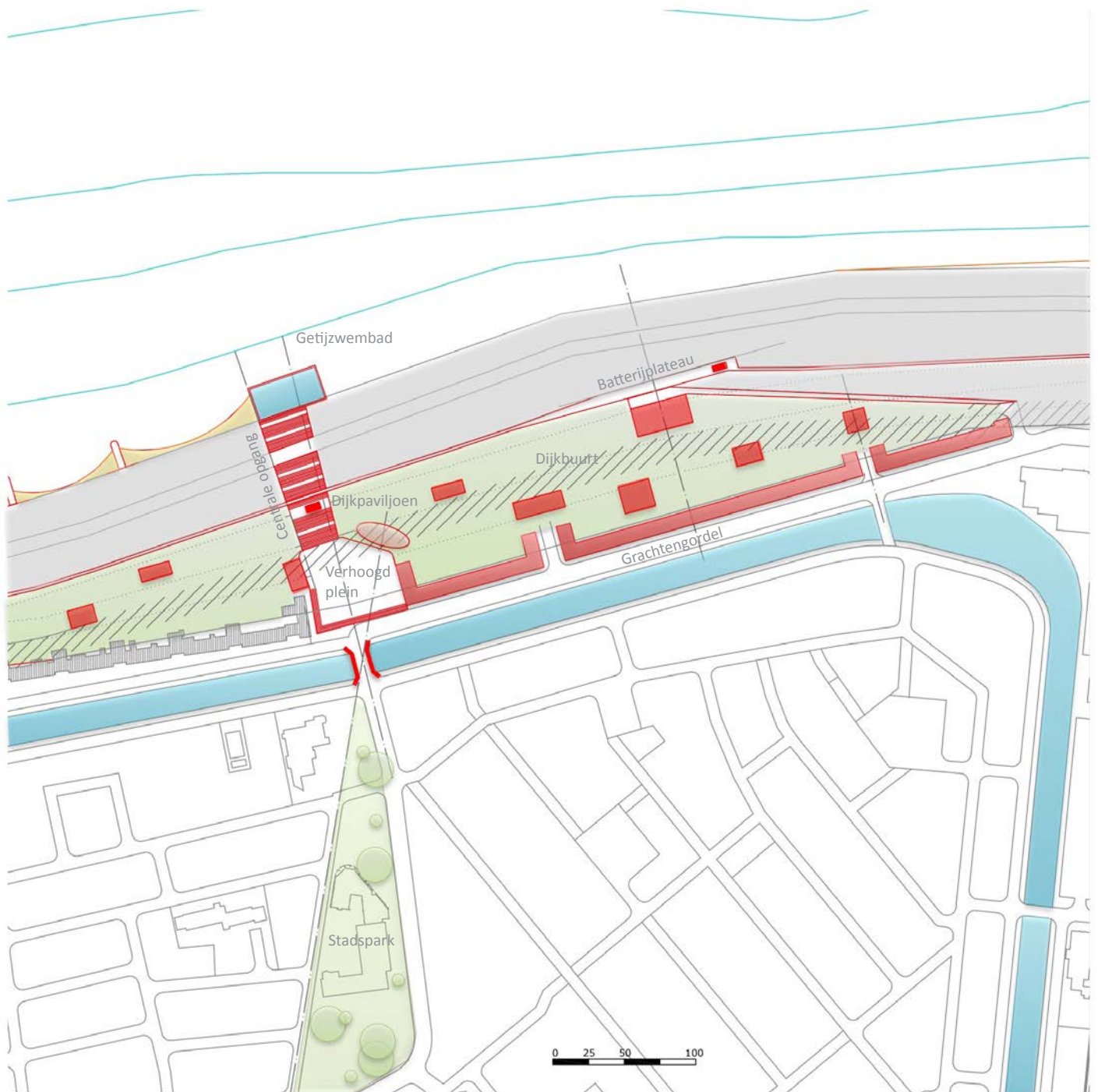
Schaal: ca. 1:4000

Hierboven een uitwerking van het opgangsgebied bij versterking na 2040. Door de versterking zal een deel van de bebouwing uitgetuist moeten worden, en kan terugkomen als kleinschalige bebouwing in de multifunctionele dijkzone. (uitwerking: Atelier 1:1)

Scenario centrale opgang en dijkbuurt na 2040

Schaal: ca. 1:4000

Opgangen Dijkbuurt

Deze opgangen zijn gelegen in de centrumzone van Den Helder tussen het stadscentrum en de werf. Er is een centrale opgang, die straks als grote entree naar de dijk wordt vormgegeven. De naastgelegen dijkbuurt wordt op termijn geherstructureerd, mogelijk met bebouwing op de dijk. De ateliërgroep suggereert een terrasvormige dijkentree in het verlengde van het stadspark en bouwblokken met een adres aan de gracht en aan de dijk. Bij de werf komt een brugverbinding om het stadsommetje te completeren.

Toelichting ontwerp:

Strategie: De dijk wordt verbreed en deels van terrassen voorzien voor multifunctioneel gebruik. De grachtengordel wordt hersteld. Deze buigt ter plaatse van de centrale opgang naar binnen en vormt een plein als start van de (brede) opgang over de dijk. De centrale opgang wordt beeindigd met een getijzwembad. Op de dijkterrassen aan de binnenzijde kan op termijn worden gebouwd, maar dit is niet noodzakelijk. Ter plaatse van de oude batterij wordt de dijkkruinroute verbreed, als uitzichtpunt en referentie naar het oude fort.

Korte termijn: op de korte termijn worden, voorsortierend op de dijkversterking, terrassen aangelegd om de centrale opgang mee vorm te geven. Dit betekent een goede aansluiting op het toekomstige stadspark, dat hier zijn eindpunt vindt, en een geleidelijke overgang naar de dijk. Daarnaast worden de dijk-kruinroute, een dijkpaviljoen en een getijzwembad aangelegd; al dan niet meegekoppeld met het beheer van de dijkbekleding (<2020).

Midden termijn: Op de middentermijn wordt de dijkbuurt geherstructureerd en nieuwe bebouwing geplaatst als onderdeel van de multifunctionele dijkzone. Deze nieuwe bebouwing kan meegroeien door ze uit te voeren als 'Vlissing's model' met souterrains die ingegraven kunnen worden, of door de nieuwe bebouwing op terpen/terrassen te plaatsen, voorsortierend op de dijkversterking. In deze periode wordt ook het stadspark gerealiseerd, zodat er een mooie groene verbinding tussen stadshart en dijk ontstaat.

Lange termijn: Op de lange termijn vindt de dijkversterking plaats. Doordat de dijkbuurt al heeft voorgesorteerd op de versterking, is de inpassing beperkt. Doordat de dijk wordt verhoogd zal het dijkkruinpad en het dijkpaviljoen opnieuw moeten worden aangelegd. Het pad en paviljoen zijn zo uitgevoerd dat dit relatief makkelijk te realiseren is (lichtgewicht/demontabel/recyclebaar).

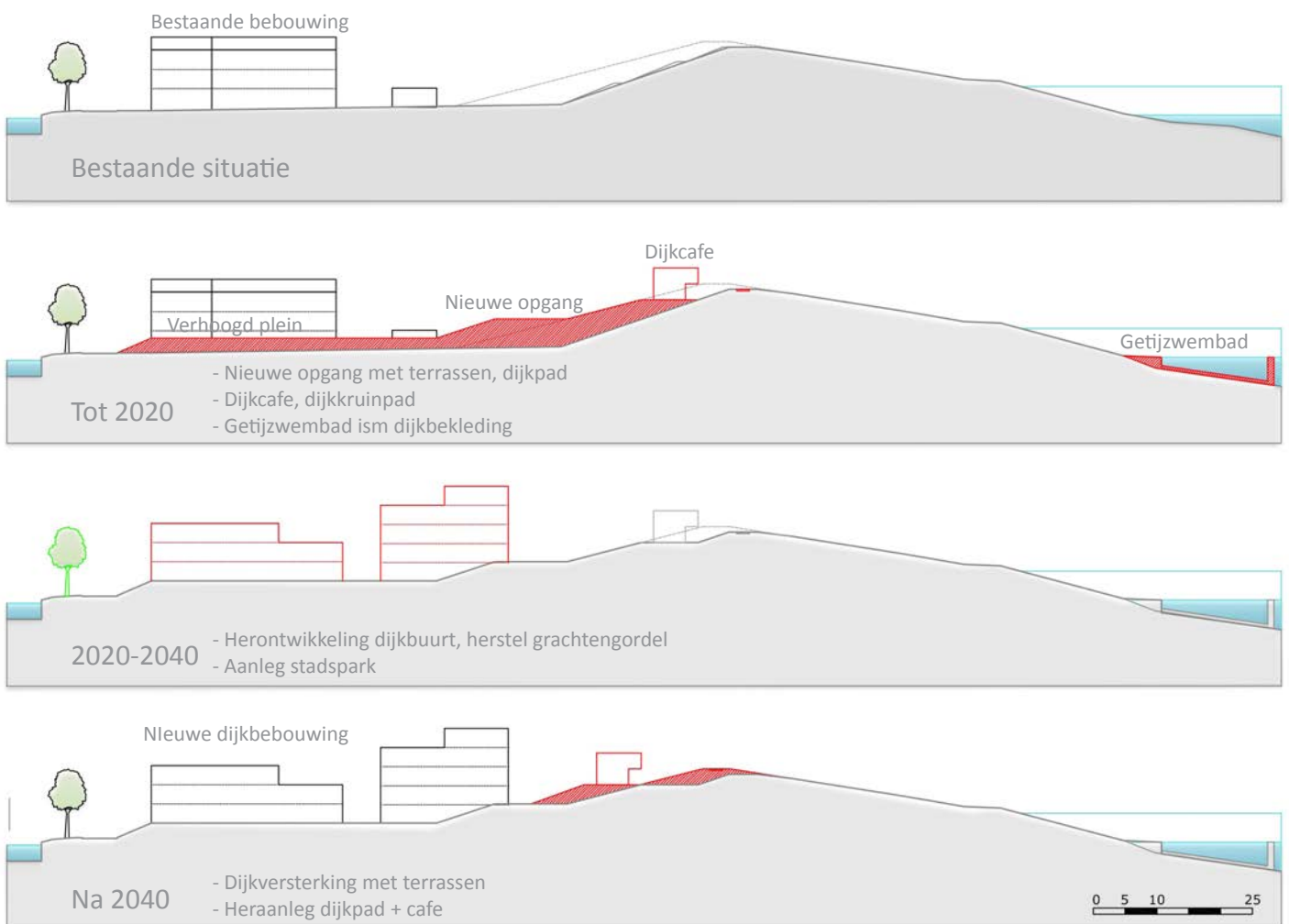

Vervolg opgangen Dijkbuurt

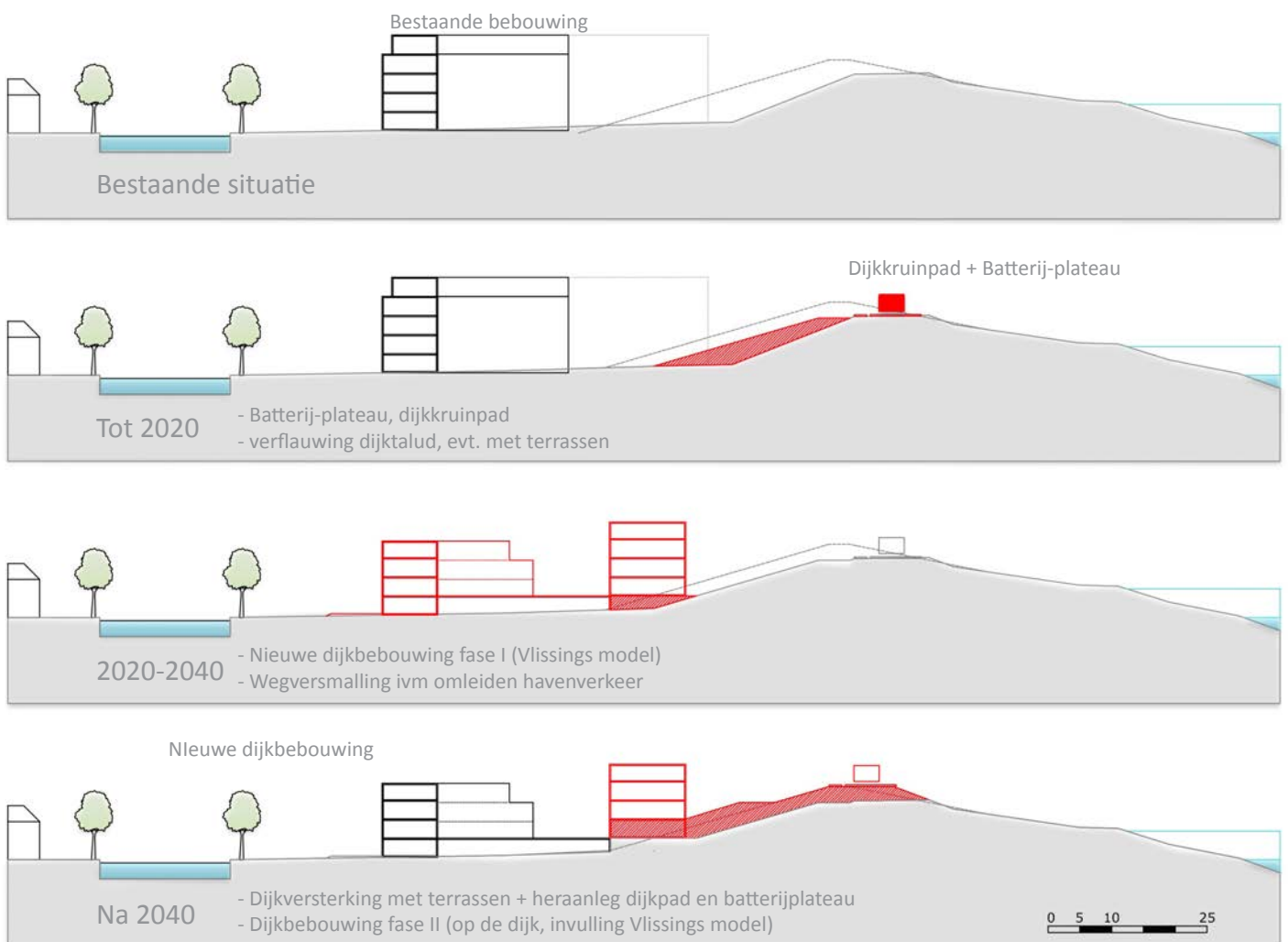
Meegroeistrategie opgang centrum

Tijd: 2015 - 2040 Schaal: ca 1:1000

Meegroeistrategie opgang dijkbuurt

Tijd: 2015 - 2040 Schaal: ca. 1:1000

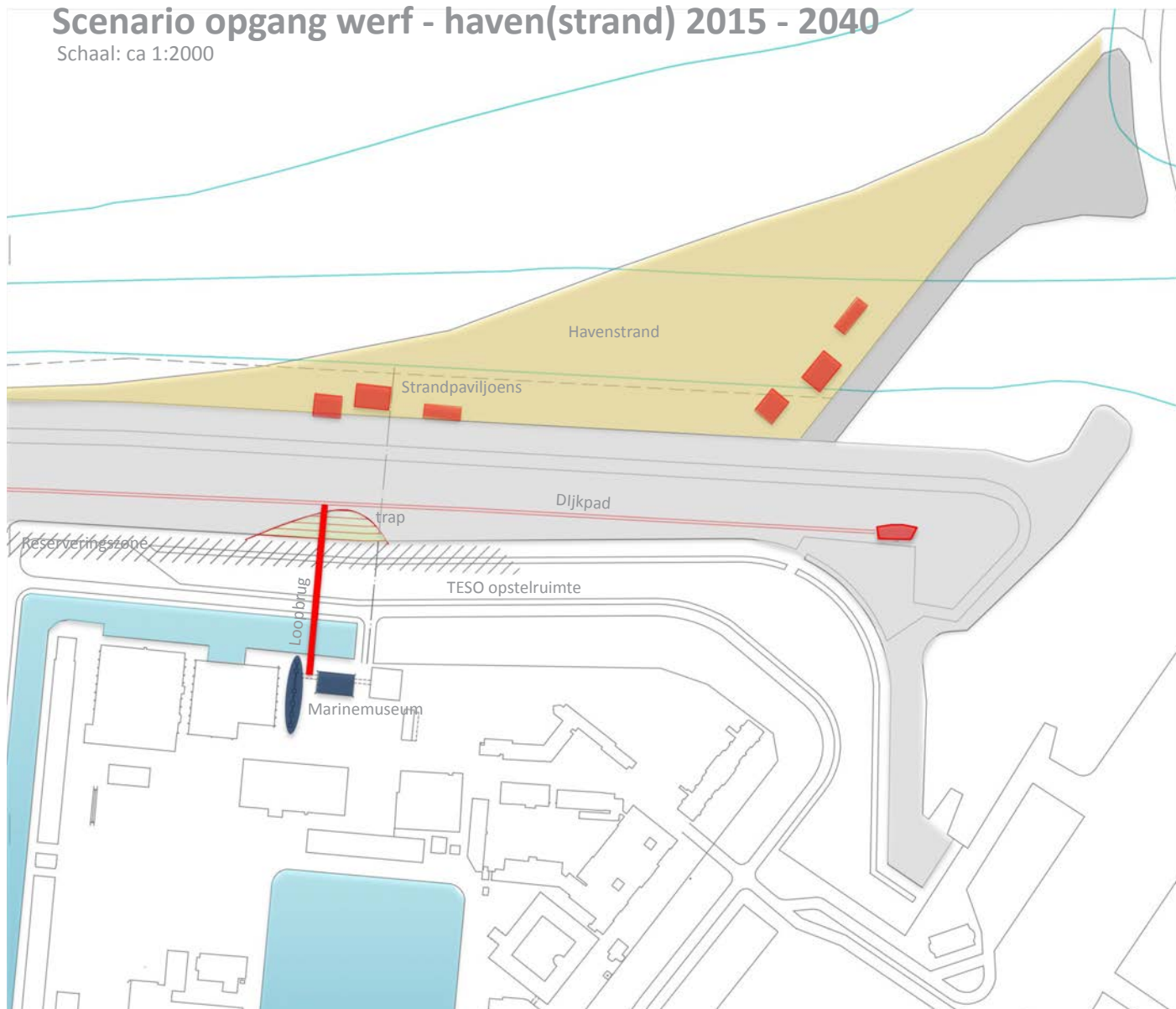
Opgang Haven

Deze opgangen zijn gelegen in de oosterlijke kant, waar de dijk eindigt/ de hoek om gaat bij de veerhaven. Deze haven zal in de toekomst mogelijk zeewaarts verlegd worden, waardoor er op termijn een strand aan de dijkvoet kan ontstaan. De oosterlijke punt wordt gemarkeerd door bebouwing (hotel Land's end), terwijl aan de zuidkant de dijk van de werf wordt gescheiden door de gracht van de werf en opstelplaatsen voor de veerboot. Met name deze laatste zorgt voor een flinke barriere. De ateliergroep stelt voor om deze barriere te slechten door er een loopbrug overheen te maken, zodat de werf (marinemuseum) en dijk direct verbonden zijn. Op deze manier is er ook een heel gevarieerd stadsommetje te realiseren.

Scenario opgang werf - haven(strand) 2015 - 2040

Schaal: ca 1:2000

Toelichting ontwerp:

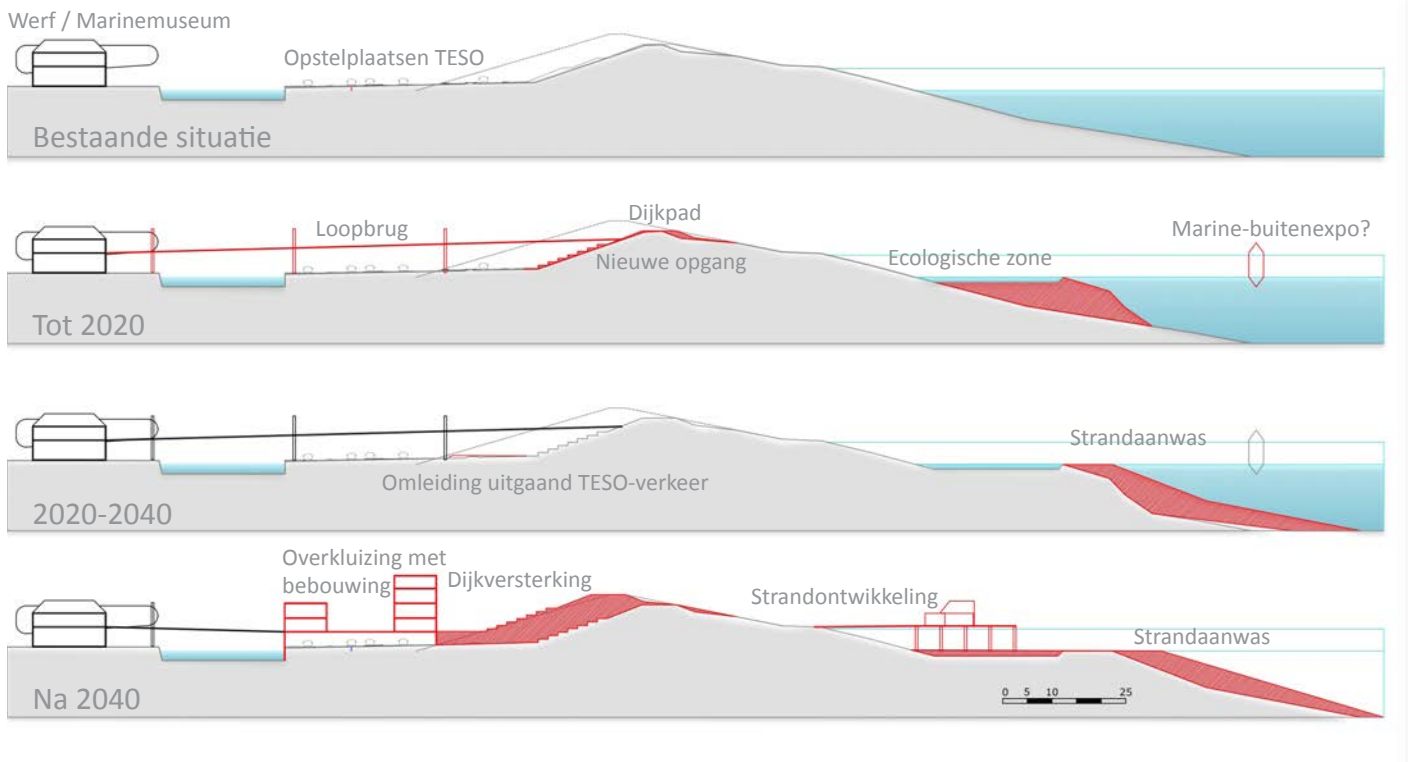
Strategie: Door de dijk met de werf te verbinden wordt de dijk onderdeel van het stadsommetje. De dijkvoet kan als ecologische oever met hard substraat worden uitgevoerd. Afhankelijk van de havenuitbreiding zal voor de dijk een recreatief strand met strandontwikkeling kunnen plaatsvinden. Het afhandelen van het TESO-verkeer, nu een grote barriere, is de sleutel om de stad en de zeedijk weer met elkaar te verbinden.

Korte termijn: op de korte termijn wordt de dijk d.m.v. een voetbrug met de werf verbonden, waardoor het stadsommetje wordt gecompleteerd. De dijkoever kan ecologisch worden uitgevoerd d.m.v. een natte zone.

Midden/Lange termijn: Op de (midden)lange termijn zal de haven mogelijk worden uitgebreid, waardoor voor de dijk een strand kan ontstaan, met ontwikkelpotentie. Ook zal de dijk worden versterkt.

Meegroeistrategie opgang werf - haven(strand)

Tijd: 2015 - 2040 Schaal: ca 1:2000

Vervolg opgang Haven

Impressie van de havendijk als onderdeel van het stadsommetje. Rechts de loopbrug naar het marinemuseum over de TESO-oprit, links indicatief de strandontwikkeling bij aanleg van de nieuwe haven (lange termijn).

Slot

De resultaten van het atelier laten zien dat er goede mogelijkheden zijn om de zeedijk van Den Helder als Klimaatdijk (meegroeiconcept) met een multifunctionele dijkzone te ontwikkelen. Door een goede vormgeving van de opgangen en de dijkzone wordt de relatie tussen stad en zee hersteld. Wat hebben deze opgangen gemeenschappelijk en betekenen ze voor de dijk en elkaar?

Het aantakken van de dijk en omgeving

Ten aanzien van de opgangen zien we dat de aansluiting met het achterland belangrijk is. Hierdoor is de dijk vanaf de stad beter bereikbaar en maakt de dijk meer onderdeel uit van het zgn. stadsommetje. Ook kunnen vanaf de dijk (als hoofdroute) verschillende ommetjes worden gemaakt naar kenmerkende onderdelen van de stad, zoals het fort, Oud Den Helder, het stadspark en de werf.

De dijk als buiten

Door de dijk te beklimmen ontstijgt men de stad, en komt men in de openheid van de zee en het Marsdiep. De beleving van de dijk wordt versterkt door de dijkroute vorm, bestemming en afwisseling in sfeer te geven. Bijvoorbeeld door het aanbrenge van ecologische oevers om b.v. de waddegevoel te vergroten. Of door het accentueren van enkele historische punten als verblijfsplek op de dijk. Tot slot kan het havenstrand een eigen stempel drukken op dit deel van de dijk.

De dijk heeft ook een sterke eigen identiteit en het is belangrijk om deze te respecteren. Dit door b.v. te kiezen voor stoere materialen en vormgeving en niet teveel toeters en bellen op de dijk te plaatsen.

De multidijk

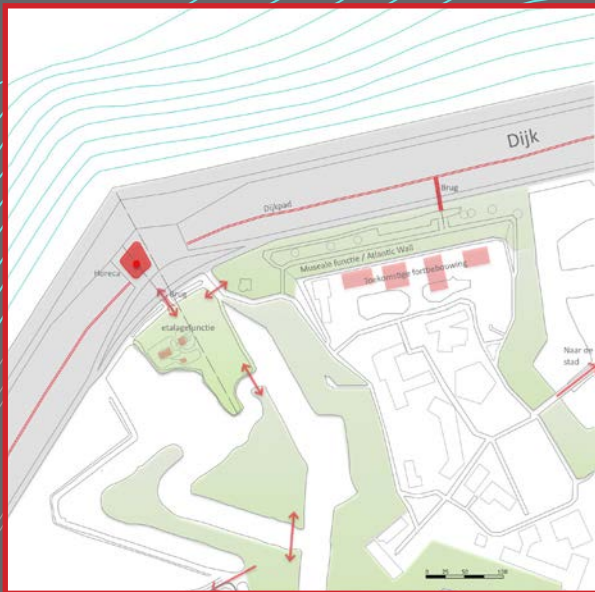
Het binnentalud van de dijk biedt goede mogelijkheden om het multifunctionaliteit van de dijk te ontwikkelen. Op dit moment is het binnentalud erg steil; door het talud te verflauwen en van terrassen te voorzien kan multifunctionaliteit worden 'uitgelokt', bv. voor het huisvesten van tijdelijke programma's als een dijkpark. Door het binnentalud overmaat te geven (t.a.v. de kernzone) is er wellicht ook meer ruimte voor permanentere vormen van multifunctioneel gebruik zoals bebouwing. Zeker als deze flexibel blijft, bv. door tijdelijke bouwvormen of door toepassing van het Vlissing Model, waarbij bebouwing kan meebewegen met de veranderende eisen van de dijk in de tijd.

Door het binnentalud te variëren kan de dijk meebewegen met zijn omgeving. Wel is het zaak om de dijk als lijn herkenbaar te houden. Dit kan b.v. door de verbredingen in een vloeiende lijn met de dijk uit te voeren; zonder verspringingen. Dit is goed mogelijk in de binnenbochten van de dijk (oksel) of door een heel traject te verbreden (b.v. Oud Den Helder - Dijkbuurt)

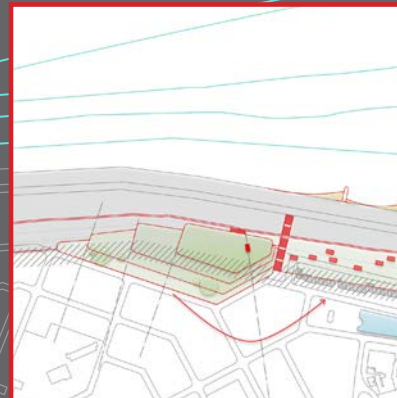
Adaptief dijklandschap

Om uit te kunnen groeien tot multifunctionele dijk zijn de (nieuwe) opgangen maatgevend voor het nieuwe dijkprofiel en programma. Hoewel de dijk een prachtig woonmilieu biedt is het zaak deze niet te overvragen. Dit door bebouwingstypen te kiezen die passen in het dijklandschap en deze niet van de stad afsluiten.

Het dijklandschap zal voortdurend blijven veranderen. Het is nooit af en zal adaptief moeten zijn voor zowel de dijk als het programma. Door verschillende ontwikkelingen te bundelen en op elkaar af te stemmen kan de kwaliteit worden vergroot, waardoor de dijk als meegroeiconcept niet alleen veiliger wordt maar ook een nieuwe groene gordel van de stad.

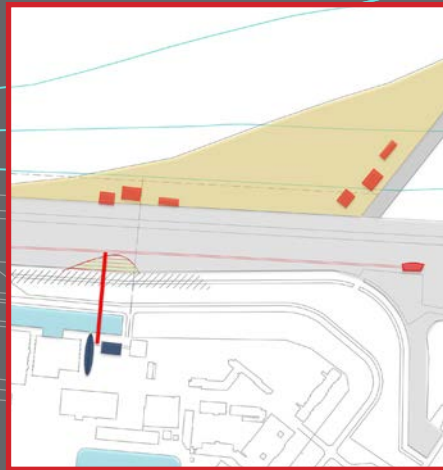
**Opgang Kaaphoofd
en fort Erprins**

**Opgang en dijkpark
Oud Den Helder**

**Opgang stadspark
en dijkbuurt**

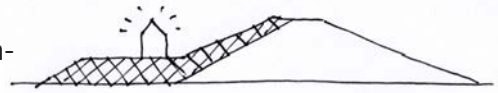
**Opgang werf
en haven(strand)**

Uitwerking van de vier opgangen in verband

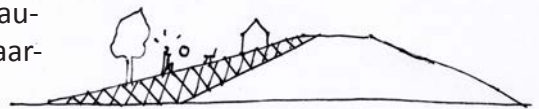
10 principes voor de

In het atelier zijn voor de opgangen verschillende interventies en ideeën ontstaan. Welke generieke lessen zijn hieruit op te maken voor de vormgeving van de multifunctionele dijk als geheel?

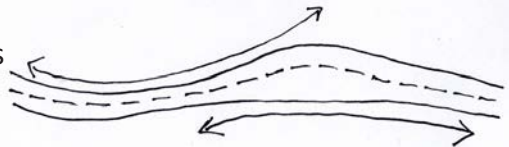
1 - DE BREDE DIJK: Multifunctioneel gebruik draagt zoveel mogelijk bij aan de sterkte van de dijk door de gebruiksruimte met een overmaat uit te voeren (voorberm).

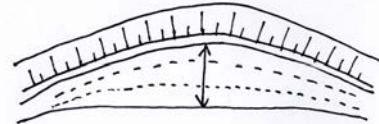
2 - DE FLAUWE DIJK: Door het binnentalud van de dijk flauwer uit te voeren worden de hellingen minder steil en daardoor meer geschikt voor multifunctioneel gebruik.

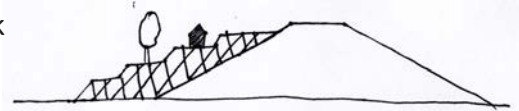
3 - DE DIJK ALS EENHEID: de dijk blijft herkenbaar als continue lichaam, door bv. de buitenlijn (zeezijde) en kruinlijn als continue lijn te respecteren, maar ook door de binnenzijde vloeiend te laten doorlopen.

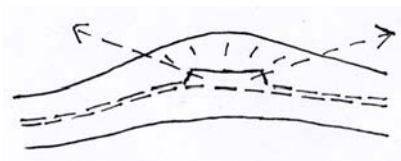
4 - DE BINNENDIJK Door in bochtige dijktrace's de binnenbocht 'af te snijden' kan in de oksel op een natuurlijke wijze een flauwer multifunctioneel talud ontstaan, terwijl de dijk als lijn vloeiend doorloopt.

5 - DE STADSDIJK Bij stedelijke trajecten kan de binnendijk getrappt worden uitgevoerd, waardoor terrassen ontstaan voor multifunctioneel gebruik en bebouwing.

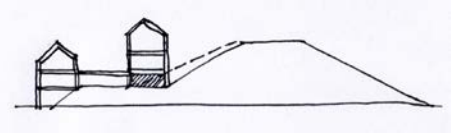

6 - DIJKVERBLIJF De voormalige fortbatterijen, die bij de versterkingen in de jaren '70 zijn verdwenen, lagen op strategische plaatsen met prachtige uitzichten over het Marsdiep en de dijk. Deze verdwenen plaatsen herstellen door ter plaatse kleine verblijfsplekken op de dijk te creëren; als herinnering aan de dijk als defensielijn; maar ook om de doorgaande dijkroutes afwisseling en bestemming te geven.

multifunctionele dijk

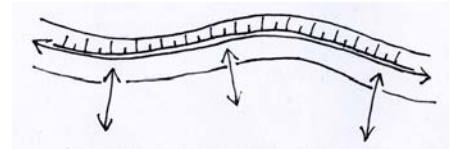
7 - DE ADAPTIEVE DIJKBUURT De dijkbuurt, die aan de dijk grenst, kan adaptief worden uitgevoerd, bv. door toepassing van het 'Vlissings model' waardoor begane grondvloeren kunnen worden verhoogd of ingegraven bij dijkversterking. Of door juist te kiezen voor tijdelijke, flexibele bebouwing en functies.

8 - DE ECOLOGISCHE DIJK De voet van de dijk ecologisch uitvoeren; bv. door zandige aanwas of hard substraat.

9 - DE DIJK ALS VERBINDING Door de dijk te verbinden met recreatieve routes door de stad kan de dijk onderdeel worden van stadsommetjes waardoor het multifunctioneel gebruik van de dijk zal toenemen.

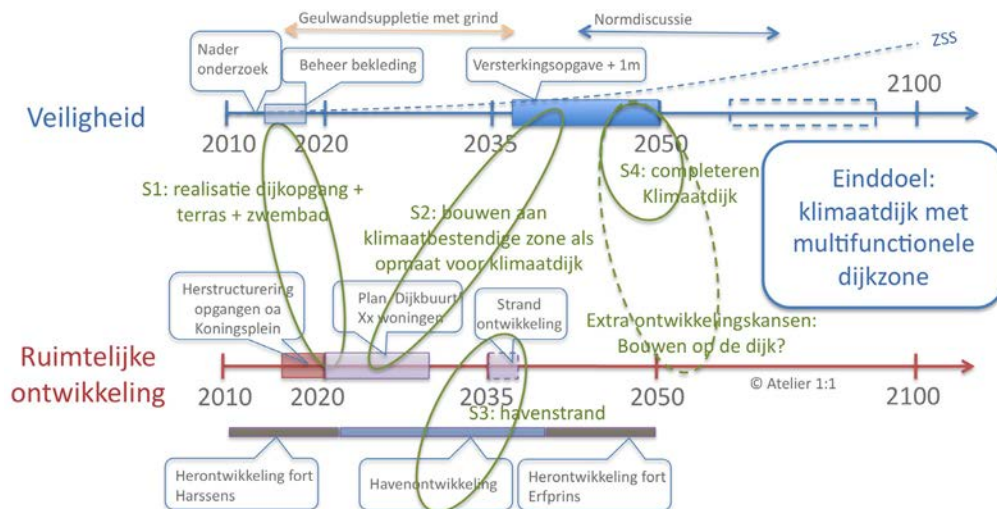
10 - DE DIJK ALS JOINT VENTURE Door gezamenlijk plannen te maken en te investeren kan er een multifunctionele dijk worden gerealiseerd met een hoger rendement en minder inpassingskosten dan als elk afzonderlijk blijft werken.

Aanbevelingen

Dit atelier vormt een stap in het proces om tot een multifunctionele dijk te komen. Belangrijk is om de multifunctionele dijk op de agenda te houden en toe te werken naar eerste tastbare resultaten in een langere bestuurlijke samenwerking. Hoe ziet dit proces eruit?

In het ontwikkelpad (zie hiernaast) onderscheiden we een aantal belangrijke verbanden:

Het ontwikkelpad voor klimaatdijk Den Helder, zoals uitgewerkt tijdens de 'masterclass meegroeiconcepten' 14 april 2014. In groen zijn de verbanden (of steppingstones) tussen de verschillende opgaven weergegeven.

Steppingstone 1 - korte termijn (2015-2020) 'Eerste aanzet'

Het realiseren van nieuwe opgangen in relatie tot het nieuwe (!) profiel van de dijk. De voetbrug naar de werf is kansrijk omdat hij kan meegroeien van huidig naar het nieuwe dijkprofiel (no-regret) en omdat hij heel zichtbaar is. Of de centrale opgang als eindpunt bij aanleg van het stadspark. Niet onbelangrijk is ook het geplande onderhoud van de dijkbekleding. Koppel hier een aantal elementen van de multifunctionele dijk op mee, bv de ecologische oevers, het dijkkruinpad en de batterij-plateaus. Hiermee wordt het ruimtelijke raamwerk voor de multifunctionele dijk verankerd. Realisaties op de korte termijn zijn succesfactoren voor het inbedden van de samenwerking voor de lange termijn.

Steppingstone 2 - Midden termijn (2020-2035) 'Know-how'

Voor de middentermijn is de realisatie van de nieuwe dijkbuurt een bepalend voor de ontwikkeling van de multifunctionele dijk. Belangrijke vraag is of er in de toekomst op de dijk mag worden gebouwd, b.v. door het creëren van overmaat. Hiervoor is onderzoek nodig, waarin waterschap, gemeente/provincie (i.s.m. kustcommunity) en woningbouwcoöperatie (initiator) gezamenlijk kunnen optrekken. Ook studie naar de gewenste stedenbouwkundige configuratie is belangrijk. Een structuurvisie biedt houvast en kan worden uitgewerkt tot een ruimtelijk en technisch kwaliteitskader, als randvoorwaarde voor het ontwerp.

Steppingstone 3 - Lange termijn (2035 - 2050) 'Voorsorteren'

Op de lange termijn speelt de dijkversterking, waarbij het nieuwe multifunctionele dijkprofiel wordt verzaamd en gecompleteerd. Door een aantal ontwikkelingen, zoals de opgangen en de dijkbuurt, is hier al op voorgesorteerd zodat inpassing beperkt blijft. Dit biedt aanknopingspunten om voor te investeren.

Daarnaast zijn er belangrijke randontwikkelingen, zoals de mogelijke havenuitbreiding en de herbestemming van oa Fort Erfprins, die hun weerslag hebben op de dijk. De structuurvisie en het ruimtelijk kwaliteitskader sorteren hierop voor.

Actieprogramma 2015 -2020:

Binnen 1 jaar: intentieverklaring

- het bevestigen van de bestuurlijke samenwerking voor multifunctionele dijk Den Helder door middel van een intentieverklaring/samenwerkingsovereenkomst. Evt. samenstellen van een bestuurlijke begeleidingsgroep voor onderstaande mijlpalen.

Binnen 2 jaar: structuurvisie

- Het opstellen van een gezamenlijke structuurvisie voor de zeedijk en omgeving waarin de hoofdprincipes voor de multifunctionele dijk worden uitgewerkt tot een ruimtelijk ontwerp kader (fase 1) en technische randvoorwaarden (fase 2). Deze input zal bepalend zijn voor de ontwikkeling van de dijkbuurt.
- Dit betekent gezamenlijk onderzoek naar de stedenbouwkundige (fase I) en technische randvoorwaarden (fase II) om te kunnen bouwen op en rond de dijk. Ook de omgang met knikpunten voor de lange termijn als de mogelijke havenuitleg of herbestemming van forten wordt hierin meegenomen.

Binnen 3 jaar: realisatie eerste opgangen

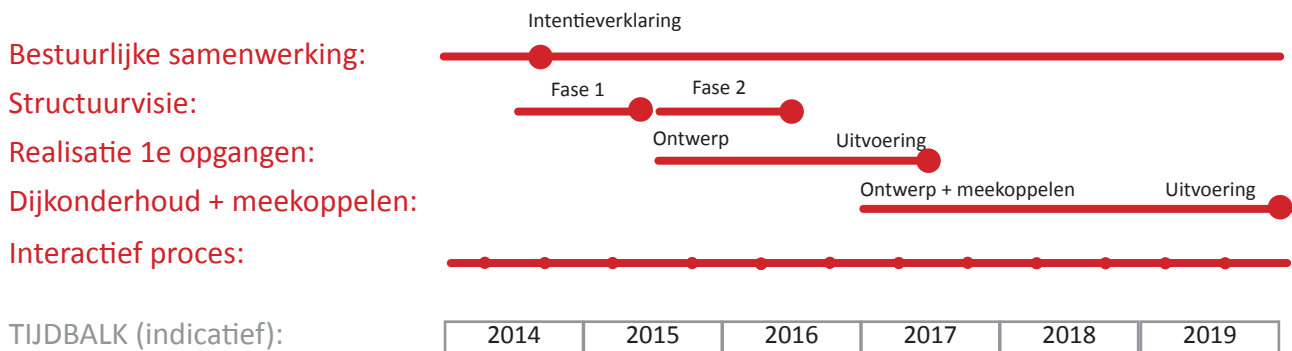
- het realiseren van een eerste nieuwe opgangen b.v. de werfbrug als no-regret maatregel om de stadsronde naar de werf de completeren. Of de centrale opgang in samenhang met de aanleg van het nieuwe stadspark. De centrale opgang is een belangrijke publieke opgang en strategisch bepalend voor het nieuwe multifunctionele dijkprofiel. Maar ook herstel van de batterij van fort Erfprins (no-regret) en het verplaatsen van de opgang bij Oud Den Helder komen in aanmerking. Het realiseren van eerste opgangen is een mooie mijlpaal om de multifunctionele dijk zichtbaar te krijgen, nog binnen de huidige gemeenteraadsperiode.

Binnen 4 jaar: meekoppelen met onderhoud dijkbekleding

- het uitvoeren van groot onderhoud voor de dijkbekleding waarbij een aantal extra functionaliteiten worden meegekoppeld: b.v. de ecologische oevers, het dijkpad, de batterij-plateaus, nieuwe trappen en het getijzwembad.

Continue: interactief proces

Bij de totstand koming van de multifunctionele dijk zijn veel partijen betrokken. Het succes van de dijk hangt af van de mate waarin deze partijen tot elkaar kunnen komen. Daarom is een interactief proces met alle partijen inclusief bewoners & ondernemers onontbeerlijk.

Colofon

Deze rapportage is opgesteld door Atelier 1:1 (Janneke van Bergen)

in opdracht van:

Provincie Noord-Holland
Gemeente Den Helder
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

Den Helder, juli 2014

Meer informatie over deze resultaten is verkrijgbaar via
Frits op ten Berg (Gemeente Den Helder) - f.op.ten.berg@denhelder.nl
Janneke van Bergen (Atelier 1:1) - info@atelier1op1.nl

Over Atelier 1:1

Atelier 1:1 is een ontwerpbureau dat zich specialiseert in de verbinding van wateropgaven met ruimtelijke ontwikkeling. De afgelopen jaren was Atelier 1:1 onder andere betrokken bij de planstudies voor Ruimte voor de Rivier en de Nationale Visie kust. Atelier 1:1 gebruikt ateliers als belangrijk instrument om mensen rond de opgave bijeen te brengen, zoals b.v. bij Atelier Kustkwaliteit (2011-2013). Door al schetsend ideeën te verbinden ontstaat een gezamenlijk streefbeeld als opmaat voor het verdere planproces. Door deze ideeën te combineren met een strategische aanpak, zoals meegroeiconcepten, wordt het proces samen de opdrachtgever verder vormgegeven.

